

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษามุ่งศึกษาถึงปัญหาและความต้องการของนักเรียนและผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสาระดนตรีในช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย แผนกประถม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ศึกษาจึงได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานและเป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

1. หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย พุทธศักราช 2545
2. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้สาระดนตรี
3. ความหมายและจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนดนตรี
4. ทฤษฎีความต้องการของ Maslow
5. พฤติกรรมและกิจกรรมสำหรับเด็กอายุ 9–11 ขวบ (ระดับ ป.4–6)
6. แนวคิดทางดนตรี
7. วิธีการสอนวิชาดนตรี สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผล
8. เทคนิคการจัดการเรียนการสอน
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย พุทธศักราช 2545

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งเป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศที่มีมาตรฐานเป็นตัวกำหนดคุณภาพของผู้เรียนโดยสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะต้องนำกรอบแนวคิด หลักสูตร จุดหมาย และโครงสร้างที่สำคัญๆ โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัยจึงได้จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย พุทธศักราช 2545 (โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย, 2545, หน้า 1-6) ดังนี้

หลักสูตรโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย พุทธศักราช 2545 ยึดหลักว่าผู้เรียนมีองค์ปัญญาแห่งความรอบรู้และความดีงามโดยถือว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพโดยได้มีการกำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้คือ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เข้าถึงหลักธรรมในศาสนาของตนเอง เพื่อการดำรงชีวิตที่เป็นสุขรู้จักอนุรักษ์ธรรมชาติ

และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติไทย โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น มุ่งเน้นความเป็นไทย ควบคู่ไปกับความเป็นสากล เป็นการศึกษาเพื่อมวลชน ตลอดจนรวมถึงผู้ด้อยโอกาส ที่ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพที่ควรได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาครบทั้ง 5 มิติ (สังคม ร่างกาย ปัญญา อารมณ์และจิตวิญญาณ) เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เน้นการจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุดและพัฒนาตามธรรมชาติเต็มตามศักยภาพ และเป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งสาระ เวลาและการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการบูรณาการ ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับชั้น ตลอดจน เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

จุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัยมุ่งการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ คือ รู้และปฏิบัติตามหลักธรรมของแต่ละศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีในการดำเนินชีวิต เห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น มีวินัยในตนเอง มุ่งที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคล ครบทั้ง 5 มิติ มีทักษะและคตที่ดิงามประจำใจในการดำเนินชีวิต มีความสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน รักการอ่าน การเขียน และการค้นคว้า มีความรู้เป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิดวิธีการทำงานกับสถานการณ์ มีการคาดคะเนแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างเหมาะสม มีทักษะและกระบวนการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ การสร้างปัญญาโดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาต่างประเทศ รักการออกกำลังกาย ู้วิธีและรักษาสุขภาพที่ดี ป้องกันและหลีกเลี่ยงปัจจัยและพฤติกรรมที่เสี่ยงต่ออุบัติเหตุ อุบัติภัย มีบุคลิกภาพที่ดี มีความมั่นคงทางอารมณ์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยม เป็นผู้ผลิตมากกว่าผู้บริโภค มีความเข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองของระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษา ศิลปะวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและรักษาธารณสมบัติ รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และทำสิ่งที่ดิงามให้กับสังคม มีสุนทรียภาพ ด้านศิลปะ ดนตรี รักและมิน้ำใจ เป็นนักกีฬา และมีเจตคติที่ดีในการประกอบอาชีพสุจริต

โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัยได้กำหนดโครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยแบ่งออกเป็น 2 ระดับช่วงชั้น คือ ช่วงชั้นที่ 1 เป็นชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 และช่วงชั้นที่ 2 เป็นชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โดยกำหนดสาระการเรียนรู้เป็น 8 กลุ่มสาระ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ และการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

เวลาในการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย ได้จัดให้มีการเรียนการสอน โดยเฉลี่ยวันละ 7 คาบเรียน คาบเรียนละ 50 นาที ประกอบด้วยสาระการเรียนรู้ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ภาษาต่างประเทศ เวลาเรียน 27 คาบเรียน/สัปดาห์ ส่วนศิลปะ สุขศึกษาและพลศึกษา การงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยี ตลอดจน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีเวลาเรียน 8 คาบเรียน/สัปดาห์

โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัยได้ยึดหลักในการจัดสาระการเรียนรู้ให้มีความสมดุล ทั้งสาระ กระบวนการและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เหมาะสมกับวัย ความถนัดและความสนใจของผู้เรียน จัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพที่เป็นจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยเชื่อมโยงกับเครือข่ายบ้าน ชุมชน และองค์กรต่างๆ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นเพื่อนมนุษย์ ธรรมชาติและเทคโนโลยี จัดกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นให้ผู้เรียนแต่ละคนได้เรียนรู้ตามความถนัด ความสามารถ ความสนใจ และพัฒนาทักษะของผู้เรียน โดยฝึกทักษะการทำงานกลุ่ม ปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตยและพัฒนาความสามารถทางอารมณ์

โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัยมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง รู้จักใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์ สามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่และทุกโอกาส สามารถเรียนรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท รวมทั้งเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชน และแหล่งอื่นๆ ทั้งนี้มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนและผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาสื่อขึ้นเองหรือสามารถนำสื่อต่างๆที่มีอยู่รอบตัวและในระบบสารสนเทศมาใช้ ลักษณะของสื่อที่จะนำมาใช้ให้มีความหลากหลาย ทั้งที่เป็นสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี สื่อบุคลากร รวมทั้ง นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษาต่างๆที่มีอยู่ นอกจากนี้จัดให้มีระบบการกำกับ ติดตาม ประเมินและพัฒนาสื่อการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ

จากหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย พุทธศักราช 2545 จะเห็นว่าหลักสูตรสถานศึกษา มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาให้สถานศึกษาแห่งนี้มีการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาตามหลักสูตรขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งจะทำให้การเรียนการสอนของโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัยมีคุณภาพ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้เป็นอย่างดี

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้สาระดนตรี

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้สาระดนตรี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544, หน้า 1-6) กล่าวว่า สาระที่เป็นองค์ความรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็น สำหรับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานของสาระดนตรี มีดังนี้

มาตรฐาน ศ 2.1 : เข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ คุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 2.2 : เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของดนตรีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้สาระดนตรีของโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย แผนกประถม (โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย, 2547, หน้า 40) ได้อธิบายรายวิชาสาระดนตรี ซึ่งจัดให้มีการเรียนการสอนในแต่ละชั้นในแต่ละภาคเรียนการศึกษา จำนวน 40 คาบ ดังนี้

คำอธิบายรายวิชาดนตรี 1 (ศ 11101) สำหรับการเรียนรู้การสอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 คือ นักเรียนฟังเสียงและระบุได้ว่าเป็นเสียงของธรรมชาติหรือเสียงที่มนุษย์สร้างขึ้น ฟีกับร้องเพลงไทย ไทยสากล และเพลงพื้นบ้าน เขียนและอ่านโน้ตดนตรีสากลเบื้องต้น แสดงท่าทางประกอบเพลง ชื่นชมผลงานดนตรีที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยและสากล

คำอธิบายรายวิชาดนตรี 2 (ศ 12101) สำหรับการเรียนรู้การสอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 คือ นักเรียนฟังเสียงและระบุได้ว่าเป็นเสียงของธรรมชาติหรือเสียงที่มนุษย์สร้างขึ้น ฟีกเขียนและอ่านโน้ตดนตรีสากลเบื้องต้น ขับร้องเพลงไทย ไทยสากลและเพลงพื้นบ้านบรรเลงและรู้จักเครื่องดนตรีสากล เคลื่อนไหวร่างกายเข้ากับจังหวะ แสดงออกถึงการรับรู้ ความไพเราะของเสียงเพลง ชื่นชมผลงานดนตรีที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยและสากล

คำอธิบายรายวิชาดนตรี 3 (ศ 13101) สำหรับการเรียนรู้การสอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คือ นักเรียนฟังเสียงและระบุได้ว่าเป็นเสียงของธรรมชาติหรือเสียงที่มนุษย์

สร้างชิ้น ฝึกเขียนและอ่านโน้ตดนตรีสากลเบื้องต้น ขับร้องเพลงไทย ไทยสากลและเพลงพื้นบ้าน บรรเลงและรู้จักเครื่องดนตรีสากลและคำศัพท์ทางดนตรี เคลื่อนไหวร่างกายให้เข้ากับจังหวะ ฟังเพลง และวิจารณ์ความไพเราะของเสียงเพลงและเนื้อร้อง ชื่นชมผลงานดนตรีที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทยและสากล

คำอธิบายรายวิชาดนตรี 4 (ศ 21101) สำหรับการเรียนรู้การสอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 คือ นักเรียนบอกประเภทของเครื่องและเสียงเครื่องดนตรีประเภทต่างๆ ได้ รวมทั้งความเป็นมาของเพลงและผู้แต่ง อ่านและเขียนโน้ต ตลอดจนบรรเลงเครื่องดนตรีไทย และสากล อธิบายความหมายและความไพเราะของดนตรีไทยท้องถิ่น และสากล ชื่นชมผลงานของตนเองและผู้อื่น

คำอธิบายรายวิชาดนตรี 5 (ศ 22101) สำหรับการเรียนรู้การสอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 คือ นักเรียนบอกความเป็นมาของเพลงและผู้แต่งได้ และอธิบาย วิเคราะห์ถึงความไพเราะของดนตรี อ่านและเขียนโน้ต ขับร้อง บรรเลงเครื่องดนตรีเดี่ยวและรวมวง สร้างทำทางประกอบเพลงตามจินตนาการ ชื่นชมแสดงความคิดเห็นต่อผลงานของตนเองและผู้อื่น

คำอธิบายรายวิชาดนตรี 6 (ศ 23101) สำหรับการเรียนรู้การสอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 คือ นักเรียนบอกชื่อเรียกเครื่องดนตรีประเภทต่างๆ ได้ รวมทั้งแหล่งที่มา ประเภทของวงดนตรี ประวัตินักดนตรีและเพลง อ่านและเขียนโน้ต ขับร้อง บรรเลงเครื่องดนตรีเดี่ยวและรวมวง ทั้งที่เป็นของไทยท้องถิ่นและสากล แต่งเพลงสั้นๆ ง่ายๆ ชื่นชม แสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ผลงานของตนเองและผู้อื่น แสดงทำทางประกอบเพลงตามจินตนาการ

การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระดนตรี ต้องการการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ตั้งแต่ นักเรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชน นักเรียนต้องเรียนรู้ให้ครบถ้วนด้วยสมอง กาย ใจ และเรียนรู้ด้วยตนเองต่อเนื่องตลอดชีวิต ด้วยการให้ผู้เรียนชวนหาความรู้เพิ่มเติม มีความรับผิดชอบกล้าคิดกล้าแสดงออก และเน้นการทำงานเป็นกลุ่ม นักเรียนรู้จักใช้กระบวนการคิดสร้างแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้น กลุ่มสาระดนตรี จึงได้เพิ่มประสบการณ์ในการทำงานตามสถานการณ์ให้มากขึ้น ไปตามช่วงชั้นปี

ในการจัดการเรียนรู้สาระดนตรี จะเน้นนักเรียนเป็นสำคัญ โดยพัฒนาความฉลาดทางสติปัญญา และอารมณ์ให้เห็นคุณค่าของตนเอง เพื่อให้มีการแสดงออกอย่างอิสระ เพิ่มการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติได้จริง เพิ่มโครงงานตามศักยภาพ เพื่อให้ นักเรียนมีความสุข มีเสรีภาพในการเรียนและแสวงหาความรู้ได้เองตามความต้องการ

ความหมายและจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนดนตรี

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2535, หน้า 65-67) ได้กล่าวว่า ดนตรี เป็นศาสตร์อย่างหนึ่งที่มีความกว้างและลึกซึ้ง การพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายและเนื้อหาของการเรียนการสอนดนตรีจึงเป็นเรื่องสำคัญ ดังนี้

1. เพื่อช่วยให้เด็กได้ค้นพบวิธีการต่างๆ ในการร่วมกิจกรรมทางดนตรี
2. เพื่อช่วยให้เด็กสามารถฟังดนตรีด้วยความเข้าใจ และสามารถแยกแยะโครงสร้างต่างๆ ของดนตรีได้
3. เพื่อช่วยให้เด็กมีทักษะพื้นฐานทางดนตรี และสนุกสนานกับการเรียน
4. เพื่อช่วยให้เด็กได้ค้นพบการสร้างสรรค์ทางดนตรี และสามารถใช้นิยามดนตรีเป็นสื่อในการแสดงออกถึงความรู้สึกและอารมณ์
5. เพื่อช่วยให้เด็กสามารถนำความรู้ และความเข้าใจดนตรีไปใช้ช่วยในการเลือกฟังเพลง ฟังดนตรี หรือชมการแสดงต่างๆ
6. เพื่อช่วยให้เด็กมีความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับมนุษย์ว่าดนตรีสามารถแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ของมนุษย์ได้
7. เพื่อช่วยให้เด็กค้นพบคุณค่าของดนตรี รู้ว่า ดนตรีสามารถสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ ความเจริญรุ่งเรือง และวิถีมนุษย์

ในการจัดการเรียนการสอน ครูต้องทำให้เด็กเกิดความรู้สึกว่า ดนตรีเป็นสิ่งที่น่าสนุกสนาน น่าชื่นชม น่าพอใจ และประสบการณ์ต่างๆ ในการเรียนดนตรีเป็นสิ่งที่เขาปรารถนา ประสบการณ์ดนตรีที่เด็กได้รับ ควรเป็นสิ่งที่เด็กสนใจ และทำให้ก้าวหน้าทางดนตรี พร้อมทั้งเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ด้วย

ในการจัดการเรียนการสอน สิ่งที่ต้องคำนึงถึง คือ การนำความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และความเจริญทางดนตรีมาช่วยในการวางโครงการสอน เช่น

ด้านร่างกาย ควรพิจารณาว่า เครื่องดนตรีที่ให้เล่นนั้น เหมาะสมกับวุฒิภาวะทางร่างกายของเด็กหรือไม่ เพลงที่นำมาสอนมีช่วงเสียงเหมาะสมกับระดับเด็กหรือไม่ การเคลื่อนไหวร่างกายประกอบดนตรีเหมาะสมกับวัยเด็กหรือไม่

ด้านอารมณ์และสังคม ครูต้องเข้าใจว่า เด็กแต่ละวัยมีวุฒิภาวะทางอารมณ์และทางสังคมต่างกัน เช่น เด็กเล็กจะคิดถึงตนเองเป็นศูนย์กลางและสนใจเฉพาะสิ่งแวดล้อมรอบตัว เด็กโตจะมีความคิดกว้างไกลออกไป ต้องการเพื่อน ต้องการการยอมรับจากบุคคลอื่น ฯลฯ การจัดให้เด็กได้รับประสบการณ์ทางดนตรีในเด็กแต่ละวัย จึงมีความแตกต่างกัน

ด้านสติปัญญา ครูต้องนำกระบวนการเรียนรู้มาช่วยในการจัดการสอน เพื่อให้เด็กเกิด ความเข้าใจได้ชัดเจนและรวดเร็วโดยเฉพาะเด็กเล็ก ต้องให้เด็กได้รับรู้หลายๆทาง เช่น จะสอน เรื่องจังหวะ เด็กควรได้ทำกิจกรรมทั้งการร้องเพลง การเล่นดนตรี การเคลื่อนไหวร่างกาย การดูภาพประกอบ เป็นต้น การสอนเนื้อหาทางดนตรีที่เป็นนามธรรมต้องพยายามทำให้เป็น รูปธรรม เช่น ความสั้น-ยาวของเสียง อาจใช้ขีดสั้น-ยาวแทน หรือระดับเสียงสูง-ต่ำ อาจใช้มือ แสดงความสูง-ต่ำของเสียง เป็นต้น

ด้านความเจริญทางดนตรี ครูจะต้องยอมรับว่า ความสามารถทางดนตรีของเด็กแต่ละ ระดับต่างกัน เด็กเล็กๆ จะต้องสอนดนตรีที่ง่ายๆ และชัดเจน เนื่องจากมีความสามารถทาง ดนตรียังไม่มากนัก ส่วนเด็กโตจะสามารถรับสิ่งใหม่ๆ วิธีการใหม่ๆ และสามารถตอบสนอง ดนตรีที่ซับซ้อนได้มากขึ้นตามลำดับ ดังนั้น ความสามารถทางดนตรีของเด็กแต่ละระดับจึงมี ความแตกต่างกัน

จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนการสอนดนตรี นอกจากจะต้องหาวิธีการต่างๆ เพื่อเร้าให้ เด็กสนใจใคร่เรียนรู้แล้ว ยังจำเป็นต้องคำนึงถึงวุฒิภาวะทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และความเจริญทางดนตรีของเด็กด้วย

ทฤษฎีความต้องการของ Maslow

Maslow (อ้างใน มาลี จุฑา, 2544, หน้า 153-154) ได้แบ่งความต้องการของมนุษย์ เป็น 5 ชั้น คือ

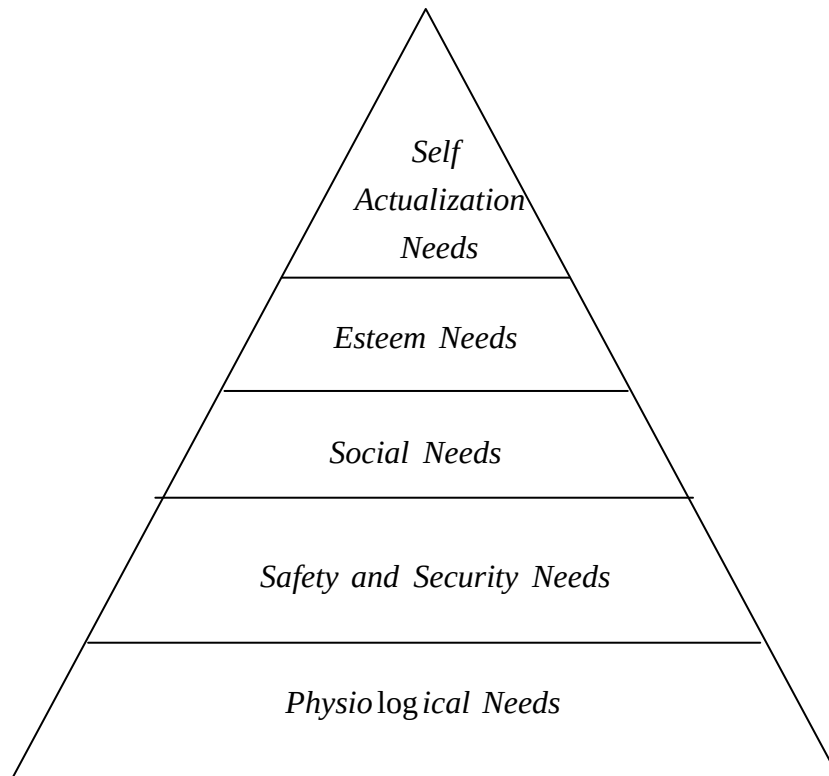
1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐาน ของมนุษย์ ได้แก่ ความต้องการในเรื่องของอากาศ ความต้องการอาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และความต้องการทางเพศ เป็นต้น

2. ความต้องการความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิต (Safety and Security Needs) ได้แก่ ความต้องการที่จะอยู่อย่างมั่นคงปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกาย หรือถูกขโมยทรัพย์สินหรือ ความมั่นคงในการทำงาน และการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม

3. ความต้องการทางด้านสังคม (Social Needs) ได้แก่ ความต้องการที่จะให้สังคม ยอมรับว่า ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

4. ความต้องการที่จะมีเกียรติยศชื่อเสียง (Esteem Needs) เป็นความต้องการดีเด่น ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่จะได้รับจากบุคคลอื่น ความต้องการด้านนี้ เป็นความต้องการระดับสูง ที่เกี่ยวกับความมั่นใจในตนเอง ในเรื่องของความรู้ ความสามารถ และความสำคัญของบุคคล

5. ความต้องการประสบความสำเร็จในชีวิต (Self-Actualization Needs) เป็นความต้องการในระดับสูงสุด ซึ่งเป็นความต้องการที่อยากจะให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิดของตนเอง เพื่อที่จะพัฒนาตัวเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ความต้องการด้านนี้ จึงเป็นความต้องการพิเศษของบุคคล ที่จะพยายามผลักดันชีวิตของตนเองให้เป็นไปในแนวทางที่ดีที่สุดตามที่ตนคาดหวังเอาไว้

แผนภูมิ 1 ภาพทฤษฎีความต้องการของ Maslow (ภาพจาก มาลี จูฑา, 2544, หน้า 153)

จากรูปแสดงให้เห็นสัดส่วนของความต้องการว่า มนุษย์มีความต้องการทางร่างกายก่อน แล้วจึงเกิดความต้องการทางด้านจิตใจ ซึ่งจะมีการพัฒนาเป็นไปตามลำดับชั้นจากความต้องการขั้นพื้นฐานสู่ความต้องการระดับสูง คือ ในขณะที่ความต้องการทางร่างกายยังมีอยู่มาก บุคคลจะปฏิบัติตนเพียงเพื่อมุ่งสนองความต้องการขั้นพื้นฐานเท่านั้น ความต้องการประเภทอื่นจะมีบทบาทน้อย แต่เมื่อบุคคลนั้นได้รับการสนองตอบ หรือได้รับการจูงใจให้เกิดความพึงพอใจตามความต้องการระดับนี้แล้ว ความต้องการความมั่นคงและปลอดภัยของชีวิต จึงจะมีความสำคัญต่อตนเองเพิ่มขึ้น และตราบใดที่บุคคลยังไม่รู้สึกปลอดภัยหรือมั่นคง ความต้องการด้านอื่นๆ ที่สูงขึ้นไปจะยังไม่เกิดขึ้น

พฤติกรรมและกิจกรรมสำหรับเด็กอายุ 9–11 ขวบ (ระดับช่วงชั้นที่ 2 ป.4-6)

พฤติกรรมและกิจกรรมของมนุษย์แต่ละวัยมีความแตกต่างกัน ซึ่ง รัชชัย นาควงษ์ (2543, หน้า 9-15) ได้กล่าวว่า การเปรียบเทียบพัฒนาการของเด็ก มีประโยชน์สำหรับครูที่จะใช้เป็นเหมือนเข็มทิศบอกทางได้ เมื่อครูได้รู้ถึงเกณฑ์ลักษณะทั่วไปของเด็กในวัยต่างๆ ก็จะช่วยให้ครูพอดัดสินใจได้ว่าเด็กในความคิดของตนคนใดคนหนึ่งนั้น มีพัฒนาการสมกับวัยหรือไม่ หรือเขามีพัฒนาการที่สูงกว่าหรือต่ำกว่าเพื่อนในวัยเดียวกัน พัฒนาการของเด็กประกอบด้วย พัฒนาการทางสมอง สังคม อารมณ์และร่างกาย เด็กคนใดคนหนึ่งอาจมีพัฒนาการด้านใดด้านหนึ่งสูงหรือต่ำกว่าเกณฑ์ได้ เมื่อครูได้รู้ถึงเกณฑ์ลักษณะนี้แล้ว ครูก็จะสามารถวางแผนการเรียนการสอนให้เด็กได้อย่างเหมาะสม

1. พฤติกรรมของเด็กอายุ 9-11 ขวบ (ประถมปลาย ป.4-6 หรือวัยรุ่นตอนต้น)

ในระหว่างที่ร่างกายเจริญงอกเงยอย่างช้า ๆ นั้น การควบคุมกล้ามเนื้อขนาดเล็กตามร่างกาย มือ เท้า และตาจะเป็นไปได้ดี การทำงานร่วมกันของอวัยวะต่างๆ มีประสิทธิภาพ การที่เด็กบางคนโตเร็วมาก อาจทำให้ดูเื่องหงอยในบางครั้ง ถึงแม้ในเวลาส่วนใหญ่จะดูร่าเริง เด็กเริ่มมีความสนใจงานสลับซับซ้อนมากขึ้น เด็กหญิงโตเร็วกว่าเด็กชาย เด็กบางคนชอบล้อหลังเพราะรู้สึกตัวตัวเองผิดปกติ เพราะสูงกว่าคนอื่นมาก ครูต้องคอยปรับปรุงบุคลิกภาพให้เด็ก

เด็กจะสนใจทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นของใหม่สำหรับเขา รวมทั้งชอบนิทานผจญภัยและเรื่องตลก ขำขัน หัวเราะง่าย ในขณะที่สมาธิของเด็กมีความยากมากขึ้น เขาก็อยากรู้อยากเห็นมากขึ้น จะคอยซักถามถึงทฤษฎีและความจริงต่างๆ ของวิทยาศาสตร์ เวลา หรือความรู้เกี่ยวกับเรื่องการบิน เด็กเริ่มสะสมคำศัพท์มากขึ้น สามารถสื่อสารและอ่านได้ดีขึ้น ความสามารถและลักษณะเฉพาะตัวหลายประการ ปรากฏเด่นชัด เริ่มสนใจที่จะอ่านหนังสือได้นานๆ เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับโลกกว้างและประวัติศาสตร์ ความตระหนักเกี่ยวกับเรื่องอะไรถูกอะไรผิดเด่นชัดขึ้น เขาต้องการทำอะไรต่ออะไรด้วยวิธีที่ถูกต้อง มักขอคำแนะนำและความช่วยเหลือในการทำงานต่างๆ เด็กจะเรียนรู้จากการสอนด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรมสัมผัสได้หรือเรียนจากการเข้าร่วมกิจกรรมด้วยตนเอง เด็กเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น เริ่มห่อหุ้มเททาลังกายกำลังใจให้กับกิจกรรมหรืองานที่ตน รักชอบ ความปรารถนาที่จะทำตามคนอื่นที่ตนศรัทธาเริ่มปรากฏชัด

เด็กต้องการการให้กำลังใจและการยอมรับจากครูและคนรอบตัว ถึงแม้เด็กจะแสดงกริยาว่าอยากจะเป็นตัวของตัวเอง แต่ในเวลาเดียวกันก็ต้องการการยอมรับและเข้าใจจากผู้ใหญ่ เมื่อเด็กได้สนิทกับผู้ใหญ่ที่มีอารมณ์ขัน มีความอบอุ่นและเข้าใจเขา เขาจะเกิดความผูกพันกับผู้ใหญ่นั้น และเริ่มเรียนรู้บทบาทของการเป็นผู้ใหญ่จากรูปแบบผู้ใหญ่ที่เขาชื่นชมนั้น

ในขณะเดียวกัน เด็กจะเริ่มปรับตัวเขาให้เข้ากันได้กับครอบครัว ซึ่งนับว่าจะมีความสำคัญต่อตัวเขามากขึ้นเรื่อย ๆ รู้จักที่จะร่วมมือกับผู้อื่นในการทำงาน ระยะนี้เป็นระยะที่เหมาะสมในการคบเพื่อนสนิท และกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม เด็กในวัยรุ่นตอนต้นจะเริ่มแสดงความเด่นและความสำคัญของตนเองให้ปรากฏ ในระหว่างเพื่อน ๆ ที่เท่าเทียมกัน เขาอาจจะเริ่มชอบวิพากษ์วิจารณ์คนอื่น ชอบท้าทาย และบางที ดูเขาไม่ออก ไม่สามารถคาดเดาอะไรจากเขาได้ การที่เขาเริ่มให้ความสำคัญกับตนเอง อาจทำให้เขาแสดงความต้องการความเป็นเอกเทศมากขึ้นด้วย เด็กหญิงและเด็กชายบางทีหยอกล้อและทะเลาะรุนแรง เด็กวัยนี้แสดงอุปนิสัยของผู้ใหญ่ และเด็กปนกัน และจะแสดงลักษณะบางประการที่จะติดตัวของเขาไปจนกระทั่งเขาเป็นผู้ใหญ่

2. กิจกรรมดนตรีสำหรับเด็กชั้น ป.4-6

เด็กในระดับชั้น ป.4-6 ยังคงมีพัฒนาการด้านทักษะ ความเข้าใจ และการรู้คุณค่าทางดนตรีอย่างต่อเนื่อง ดูเผิน ๆ อาจเห็นว่าวัตถุประสงค์วิชาดนตรีของ ป.1-3 และ ป.4-6 มีความคล้ายคลึงกัน แต่อันที่จริงมีความแตกต่างกันที่ธรรมชาติและคุณภาพของการเรียนรู้ของแต่ละกลุ่ม ความแตกต่างที่เห็นได้ชัด ก็คือกลุ่ม ป.4-6 จะแสดงลักษณะของความชัดเจน คล่องแคล่ว ถูกต้องได้ดีกว่ากลุ่ม ป.1-3 และรับเนื้อหาได้ง่ายกว่า

เมื่อเด็กเรียนจบชั้น ป.6 เขาควรมีความสามารถ ดังนี้

1. แสดง/อ่านตัวโน้ต โดยร้องเพลงได้อย่างถูกต้องและอย่างมั่นใจในตนเอง ใช้เสียงที่มีคุณภาพดี และมีจังหวะชัดเจน ควบคุมเสียงร้องเพื่อแสดงอารมณ์เพลงได้ตรงตามความหมายของเพลงบรรเลงเพลงด้วยเครื่องดนตรี เช่น ขลุ่ยรีคอร์เดอร์ คีย์บอร์ด หรือระนาดออร์ฟ ด้วยแบบแผนของเสียงที่มีคุณภาพดีและจังหวะถูกต้อง ใช้กีตาร์หรือคีย์บอร์ดบรรเลงประกอบการร้องประสานเสียง อำนวยเพลงในอัตราจังหวะ และร้องเพลงแนวคนเดียวหรือร้องกับกลุ่ม ในขณะที่เพื่อนอีก กลุ่มหนึ่งร้องเพลงแนวอื่นที่แตกต่างกันออกไป ร้องเสียงประสานด้วยขั้นคู่สามหรือขั้นคู่หกบรรเลงดนตรีประกอบโดยไม่ต้องใช้โน้ต (Perform by Ear) เมื่อให้อ่านโน้ตทำนองเพลงและโน้ตจังหวะ สามารถจำได้ว่าเพลงที่กำลังอ่าน เป็นเพลงอะไร ถึงแม้จะยังไม่เห็นชื่อเพลง หรือไม่ได้ยินเพลงก็ตามยังคงใช้การอ่านโน้ตด้วยระบบต่างๆ เช่น ระบบซอล-ฟา ระบบตัวเลข หรือ ระบบตัวอักษรอย่างต่อเนื่องมีพัฒนาการของการร้องเพลงหรือบรรเลงด้วยการอ่านโน้ตอย่างต่อเนื่อง

2. คิดสร้างสรรค์ ดัดแปลงเพลงหรือแปรทำนองเพลงที่มีอยู่เดิมอย่างถูกต้องตามหลักการบรรเลงเชิงปฏิภาณ ใช้เครื่องดนตรีแต่งทำนองใหม่ประกอบทำนองหลักที่มีอยู่เดิม โดยแต่งเป็นแบบแผนที่ดินซ้ำๆ (Ostinato) แต่งบทขึ้นต้น (Introduction) หรือจบทบท (Coda)

ประกอบเพลง ทดลองใช้จังหวะ น้ำเสียง (Tone Color) พลังเสียง (Dynamics) และลีเพลง (Phrasing) ในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ได้ความรู้สึกของเพลงตามที่ต้องการ ใช้เสียงจาก แหล่งกำเนิดเสียงหลายๆแบบ รวมทั้งเสียงที่เกิดจากวงจรไฟฟ้า (Electronic Sound Sources) ในการแปรทำนองหรือแต่งเพลง

3. รู้คุณค่าของดนตรี รู้ว่าดนตรีเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตประจำวัน ร่วมกิจกรรม ดนตรีด้วยการร้องเพลงหรือบรรเลงดนตรี ชอบฟังเพลงที่มีคุณภาพดีทุกรูปแบบ พุดคุยหรือ วิพากษ์วิจารณ์เพลงชั้นเยี่ยม เช่น เพลงคลาสสิก วิพากษ์วิจารณ์ด้วยเหตุผลทางดนตรีถึง เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับดนตรี เช่น คอนเสิร์ตต่างๆ ที่ได้ไปชมนักร้องหรือนักดนตรีระดับชาติ หรือระดับโลก

4. ฟังเพลงหรืออธิบาย ฟังจังหวะของเพลงแล้วแสดงให้เห็นว่าเข้าใจจังหวะนั้น ด้วยการเคลื่อนไหวร่างกาย หรือใช้เครื่องดนตรี เมื่อได้ฟังเพลงแล้วสามารถบันทึกโน้ตทำนอง และโน้ตจังหวะโดยใช้โน้ตสากลได้ เมื่อได้ฟังเพลงร้องคลาสสิกหรือเพลงที่บรรเลงด้วย วงดุริยางค์ (Orchestral Works) ซึ่งเป็นเพลงระดับมาตรฐานแล้ว สามารถบอกรายละเอียด เกี่ยวกับเพลง เช่น ชื่อเพลง ผู้ประพันธ์ และประเภทของเพลงได้ ใช้ศัพท์ดนตรีได้อย่างถูกต้อง ในการวิจารณ์ลักษณะต่าง ๆ ของเพลง เช่น ทำนอง จังหวะ ภูเขาเสียง (Key) รูปแบบ (Form) ลีลา (Style) ความรู้สึกของเพลง เมื่อได้ฟังเพลงแล้วตอบคำถามเกี่ยวกับเครื่องดนตรีทั้งหมดที่ ใช้ ประเภทของเสียงร้อง และรูปแบบของเพลง (เช่น AB, ABA, Rondo, Theme and Variations) จังหวะ พลังเสียง กลุ่มเสียง Major-Minor การสอดทำนอง (Counterpoint) และประเภทของ ดนตรี (เพลงจากวงดุริยางค์ Orchestral Works เพลง Jass เพลงร้องประสานเสียง เพลงลูกทุ่ง- Folk Music เพลงจากเครื่องไฟฟ้า - Electronic Music)

จากแนวคิดทางดนตรีและพฤติกรรมและกิจกรรมสำหรับเด็กอายุ 9-11 ขวบ (ช่วงชั้นที่ 2 ป.4-6) เป็นประโยชน์ที่จะนำไปใช้ในการเรียนการสอนสาระดนตรี และการที่ ผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมและกิจกรรมสำหรับเด็กวัยนี้จะทำให้เกิดประโยชน์ ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเด็กจะได้รับสิ่งที่ตนเองมีความชอบ ความสนใจ ความถนัดและ ความต้องการ อันจะทำให้เด็กมีการพัฒนาทางด้านดนตรีสากลมากขึ้น

แนวคิดทางดนตรี

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2538, หน้า 70-74) ได้เสนอแนวคิดทางดนตรีตามเนื้อหาและทักษะ ดนตรีไว้ ดังนี้

1. จังหวะ

ดนตรีโดยทั่วไปมีจังหวะคงที่ เสียงบางเสียงของดนตรีมีความหนักมากกว่าเสียงอื่นๆ เนื่องจากเสียงหนักและเสียงเบาจะเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง จึงมีการจัดแบ่งจังหวะหนัก-เบาเป็นกลุ่มๆ ตามลักษณะหนักเบา ซึ่งได้แก่ อัตราจังหวะต่างๆ การเน้นของจังหวะและทำนอง อาจเกิดที่จังหวะหนักของอัตราจังหวะ เน้นที่จังหวะอื่นๆ (จังหวะเบา) ได้ และรูปแบบของจังหวะสั้นๆ ยาวๆ ของทำนอง ทำให้เกิดเป็นจังหวะของทำนอง จังหวะซัดเกิดขึ้นเมื่อจังหวะเน้นไปอยู่จังหวะเบา มิใช่จังหวะหนักของรูปแบบของจังหวะ หรืออัตราจังหวะเพลงเพลงหนึ่ง อาจจะประกอบด้วยอัตราจังหวะต่างๆ กัน จังหวะซัดเป็นการเน้นจังหวะในที่ไม่ควรจะเน้นตามรูปแบบของอัตราจังหวะ จังหวะซัดทำให้ดนตรีมีการเคลื่อนไหว ก่อให้เกิดความรู้สึกตื่นเต้นจังหวะของลูกซัด มักเป็นจังหวะธรรมดาเป็นไปตามจังหวะหนักและเบา ตามรูปแบบของอัตราจังหวะ จังหวะของการแปรลูกซัดคือ ใช้จังหวะซัดเป็นพื้น ทำให้ดนตรีมีความหลากหลาย

2. ทำนอง

เสียงดนตรีเกิดจากการสั่นสะเทือนที่มีระบบระเบียบ เสียงดนตรีจึงได้ไพเราะน่าฟัง ทำนองเกิดจากการจัดเรียงของระดับเสียงที่ต่าง ๆ กัน ซึ่งมีทั้งระดับเสียงสูง-ต่ำ และระดับเสียงเดิมซ้ำๆ กัน การเล่นทำนองตามรูปแบบเดิมซ้ำ แต่ใช้ระดับเสียงที่สูงหรือต่ำกว่าระดับเสียงเดิม จึงทำให้เกิดลักษณะของทำนองที่เรียกว่า Sequence ทำนองมีลักษณะเช่นเดียวกับภาษา คือสามารถแบ่งเป็นวรรคเป็นตอนได้ การซ้ำทวนของรูปแบบจังหวะ ทำนอง หรือเสียงประสานเป็นลักษณะที่พบได้ ในดนตรีทุกประเภท ลักษณะดังกล่าว เรียกว่า Ostinato เช่น ในดนตรีไทย การซ้ำทวนของเครื่องประกอบจังหวะ คือ กลอง หรือโทน กับรำมะนา ซึ่งเรียกว่า หน้าทับเสียงต่าง ๆ ในทำนอง มักมีเสียงหนึ่งเป็นหลัก ซึ่งเรียกว่า เสียงหลักหรือTonic หรือ Tonal Center เมื่อนำเสียง 7 เสียง มาเรียงกันอย่างมีระบบระเบียบ ผลที่ได้คือ บันไดเสียง Major หรือ Minor หรือบันไดเสียงดนตรีไทย เมื่อนำเสียง 5 เสียงมาเรียงกันอย่างมีระบบระเบียบ ผลที่ได้คือ บันไดเสียง Penta Tonic ทำนองหลักเป็นทำนองที่ยังไม่มีการแปรหรือใส่ลูกเล่นต่างๆ ทางดนตรีไทย เรียกทำนองหลักว่า ลูกซัด และหลักในการแปรเปลี่ยนทำนองมีหลายประการ อาจจะเป็นการยึดจังหวะหรือลดจังหวะของทำนองเดิม เป็นต้น

3. เสียงประสาน

เสียงตั้งแต่สองเสียงขึ้นไปที่เล่นหรือร้องพร้อมกัน คือ เสียงประสาน แนวทำนอง 2 แนวนำมาร้องหรือเล่นพร้อมกัน ทำให้เป็นการประสานเสียงแบบสอดประสานทำนอง (Polyphony)

เสียงตั้งแต่สามเสียงขึ้นไปในการเล่นหรือร้องพร้อมกัน เรียกว่า คอร์ด และหลักการสร้างคอร์ดจากระดับเสียงหนึ่ง และใช้เสียงตำแหน่งที่ 3 และ 5 จากระดับเสียงนั้น เป็นเสียงคอร์ด ทำให้เกิดคอร์ดชนิดหนึ่งที่สำคัญ คือ Triad การประสานเสียงโดยใช้คอร์ดมาประสานกับเสียงทำนอง เป็นการประสานเสียงแบบไต่ Homophony การจัดเรียงของคอร์ดในการประสานเสียง ทำให้เกิดความรู้สึกถึงการหยุดพัก หรือจบประโยคของเพลง หรือจบเพลง การประสานเสียงของคนตรีไทยเกิดจากการแปรทำนองหลักเป็นทำนองของเครื่องดนตรีต่าง เมื่อเล่นผสมวง จึงเกิดการประสานเสียงขึ้น การร้องประสานเสียงเป็นลักษณะของคนตรีตะวันตก คนตรีไทยไม่มีการร้องประสานเสียง Triad ที่สำคัญคือ Triad ที่สร้างจากระดับเสียงตำแหน่งที่ 1 ที่ 4 และที่ 5 ของบันไดเสียงหนึ่งๆ มีชื่อว่า Primary Triads การร้องประสานเสียง มีหลายแบบ เช่น การร้องวน การร้องสองทำนองพร้อมกัน หรือการร้องแบบใช้การประสานของเสียงคอร์ด

4. รูปแบบ

ดนตรีมักประกอบด้วยส่วนย่อยๆ ที่เป็นวลี หรือประโยค คล้ายภาษา ประโยคทางดนตรีที่เป็นสองประโยคต่อกัน ส่วนใหญ่มักมีลักษณะเป็นประโยคคำถามและประโยคคำตอบ ประโยคหลายประโยคมารวมกัน ทำให้เกิดเป็นท่อนสั้นๆ ของเพลง ในบางเพลงอาจมี 1-2 ท่อน รูปแบบทางดนตรีอาจประกอบไปด้วยส่วนที่เป็นบทนำ ส่วนที่เป็นทำนองหลัก ส่วนที่เป็นช่วง การเปลี่ยนทำนองและช่วงปิดท้าย การนำเพลงอัตราสามชั้น สองชั้น และชั้นเดียวมาบรรเลงติดต่อกัน เป็นบทเพลงที่เรียกว่า เพลงเถา เพลงสองชั้นเป็นเพลงหลักของคนตรีไทยที่สามารถนำไปขยายหรือย่อให้กลายเป็นเพลงสามชั้นและชั้นเดียว การเข้าใจรูปแบบของเพลง ทำให้การฟังดนตรี มีอรรถรสเพิ่มขึ้น

5. สีสัน

ดนตรีมีสีสันหลากหลายจากการบรรเลงของเครื่องดนตรีต่างๆ ชนิดเสียงของเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ อาจจะจัดแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ โดยใช้สีสันของเครื่องเป็นหลัก การใช้สีสันของเครื่องเป็นหลักทำให้จัดแบ่งดนตรีได้เป็น 4 ประเภท คือ เครื่องสาย เครื่องลมไม้ เครื่องทองเหลือง และเครื่องประกอบจังหวะหรือเครื่องดี วิธีการเล่น หรือร้อง ทำให้ดนตรีมีสีสัน ได้มีการแบ่งดนตรีไทยออกเป็น 4 จำพวก คือ เครื่องดีด เครื่องสี เครื่องตี เครื่องเป่า เป็นการแบ่ง โดยใช้การบรรเลงเป็นหลักในการแบ่งการผสมวง โดยใช้เครื่องดนตรีต่างๆ ทำให้ได้สีสันมากขึ้น

6. ลักษณะของเสียง

ความเร็วช้าของจังหวะทำให้เกิดอารมณ์เพลงที่ต่างกันไป ความค่อยความดังเป็น

ปัจจัยสำคัญมากอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดอารมณ์เพลงขึ้น การเปลี่ยนของเสียงจากค่อยไปดัง อาจเปลี่ยนได้อย่างทันที หรือค่อยเป็นค่อยไป ลักษณะของเสียงเป็นปัจจัยพื้นฐานอย่างหนึ่งที่ทำให้คนตรีมีความไพเราะ เพลงบางเพลงทำนองแผ่วเบา บางเพลงมีทำนองที่ดัง ทำให้เกิดความรู้สึกต่างกัน

7. ทักษะดนตรี

การฟังเพลงโดยการรับรู้ ทำให้ได้รรถรสอย่างแท้จริง การฟังเพลงให้ไพเราะ เข้าถึงบทเพลง ควรมีการศึกษาองค์ประกอบของคนตรี วรรณคดีดนตรีและโครงสร้างของ บทเพลงนั้นๆ การร้องเพลงเป็นทักษะดนตรีที่สามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ หลักของการ ร้องเพลงไทยและเพลงตะวันตกไม่เหมือนกัน การเล่นเครื่องประกอบจังหวะช่วยให้มีแนวคิด เรื่องจังหวะดีขึ้นได้ การฝึกซ้อมเป็นปัจจัยสำคัญในการร้องเพลงและเล่นดนตรีให้ได้ดี การเคลื่อนไหวร่างกายให้เข้ากับจังหวะดนตรี สามารถช่วยพัฒนาทักษะ ทางด้านจังหวะและ ด้านอื่น ๆ ทางดนตรีได้ การสร้างสรรค์โดยใช้การเคลื่อนไหวร่างกายประกอบดนตรี เป็นการ สร้างสรรค์ทางดนตรีประเภทหนึ่ง การอ่านโน้ตดนตรีได้ช่วยให้การเรียนดนตรีได้เข้าใจดีขึ้น ทั้งทาง ด้านทฤษฎีและปฏิบัติ(ทักษะ) โน้ตดนตรีเป็นสัญลักษณ์ใช้แทนเสียงดนตรี การเรียน การอ่านโน้ต ควรเริ่มหลังจากการรู้จักและเคยฟังเสียงนั้น ๆ มาก่อน

8. วรรณคดีดนตรี

การศึกษายบทเพลงช่วยให้เข้าใจ และซาบซึ้งดนตรีได้อย่างแท้จริง บทเพลงทาง ดนตรี มีมากมายหลายประเภท การศึกษายบทเพลงหลาย ๆ ประเภททำให้เข้าใจโครงสร้างดนตรี ดีขึ้น ประวัติดนตรีเป็นเรื่องที่ควรศึกษา เพราะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเกี่ยวกับดนตรีดีขึ้น การศึกษา ประวัตินักดนตรี ทำให้เข้าใจถึงลีลา หรือรูปแบบในการประพันธ์เพลง ดนตรีตะวันตกมีการ แบ่งเป็นยุคสมัย เนื่องมาจากรูปแบบของการประพันธ์เพลงที่ต่างกันออกไป เพลงไทยมีหลักการ ประพันธ์ที่แตกต่างไปจากดนตรีทางตะวันตก หลักสำคัญประการหนึ่ง คือ การแปรทำนองหลัก เป็นทำนองเต็ม

9. เจตคติ ค่านิยม และความซาบซึ้งในดนตรี

ดนตรีไทยเป็นวัฒนธรรมประจำชาติ ซึ่งทุกคนควรเรียนรู้และช่วยกันอนุรักษ์ไว้ ดนตรีไทยเป็นโสคศิลป์ที่มีความไพเราะลึกซึ้ง ควรค่าแก่การศึกษาและการฟัง เพื่อความซาบซึ้ง ในสุนทริยรสแห่งดนตรี เพลงเขมรไทโรโยคเป็นตัวอย่างของเพลงไทยที่แสดงถึงความเป็น โสคศิลป์ที่สมบูรณ์ ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงไพเราะไม่มีใครเหมือน ดนตรีทุก ประเภทมีคุณค่า ในตัวเอง ดนตรีตะวันตกมีโครงสร้างลึกซึ้งสลับซับซ้อน จึงทำให้คนตรี

ประเภทนี้ เป็นสุนทรียวัตถุทางโสตศิลป์ การฟังดนตรีที่มีคุณค่า ช่วยให้ผู้ฟังมีพัฒนาการในด้านความเข้าใจ และความซาบซึ้งในบทเพลงนั้น ๆ ดนตรีพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของชาติ เพราะเป็นผลรวมของศิลปะหลายสาขานอกเหนือไปจากดนตรี ดนตรีพื้นบ้านมักมีโครงสร้างไม่สลับซับซ้อน แต่มีคุณค่าควรแก่การศึกษา เพราะมีลักษณะของสุนทรียวัตถุเช่นเดียวกัน ดนตรีสามารถสื่ออารมณ์ความรู้สึกได้ โดยไม่มีสื่อภาษาใดสามารถใช้สื่อแทนได้ ทักษะการเคลื่อนไหวช่วยให้เรียนรู้องค์ประกอบ ต่างๆ ของดนตรีได้ อีกทั้งยังใช้เป็นสื่อในการสนองตอบต่อดนตรีได้ด้วย ความซาบซึ้งในดนตรี เกิดขึ้นจากการรับรู้ในสุนทรียรสของดนตรี ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล ไม่สามารถสอนกันได้ แต่สามารถชี้แนะเพื่อให้เกิดความซาบซึ้งได้ ด้วยตัวของตัวเอง ดนตรีเป็นโสตศิลป์มีลักษณะเฉพาะแตกต่างไปจากศิลปะด้านอื่นๆ การเรียนรู้ศึกษาเพื่อให้เกิดความซาบซึ้งในดนตรี จึงมีกระบวนการเฉพาะเป็นของตนเอง ความซาบซึ้งในดนตรี เป็นเรื่องที่ช่วยให้มนุษย์เข้าใจในตนเองอย่างสมบูรณ์ ในด้านความรู้สึก ซึ่งไม่มีสิ่งใดมาทดแทนได้

วิธีสอนวิชาดนตรี สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผล

วิธีสอนวิชาดนตรี

สุเทพ บรรณาสินธุ์ (2537, หน้า 12-15) ได้เสนอวิธีสอนวิชาดนตรีสำหรับครูระดับประถมศึกษา ดังนี้

1. ใช้ความเข้าใจเป็นพื้นฐาน (Conceptual Approach) ความรู้และทักษะทุกชนิด โดยเฉพาะ ที่ต้องการการสะสมทีละน้อยเป็นขั้นเป็นตอน ต้องปูพื้นฐานให้เด็กเกิดความเข้าใจเสียก่อน เป็นต้นว่า ก่อนที่จะให้เด็กรู้จักตัวโน้ตสากล ต้องอธิบายให้เด็กเข้าใจอัตราความเร็ว ความช้าของเสียงที่เกิดขึ้น โดยสังเกตจากการฟังว่าเสียงสั้นยาว-ช้าหรือเร็ว ซึ่งเด็กจะใช้วิธีการ จิตเป็นเส้นสั้นยาวตามเสียงที่ได้ยิน อาจจะมีการแบ่งวรรคเป็นช่วง อาจจะมีการแบ่งวรรคเป็นช่วง หรือมีการทำสัญลักษณ์ตรงเสียง เน้นส่วนเสียงสูงต่ำนั้นเด็กอาจจะฝึกฟังจากเสียงประโยค คำพูดสั้นๆ ว่าเสียงไหนสูงต่ำ การจำแนกเสียงทางดนตรีนั้นเขาแบ่งกันก็เสียง ทั้งของไทยและสากล การเรียกชื่อเสียงต่างๆ ใช้ ชื่ออะไร

2. วิธีสอนที่ช่วยสร้างสรรค์ คนที่มีความคิดสร้างสรรค์นั้นคือคนที่คิดเป็นทำเป็นนั่นเอง การที่จะสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์ของเด็กอยู่ที่ครูผู้สอนเป็นหลัก การตั้งคำถามง่ายๆ มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ในคำถามจะทำให้เด็กคิดออกมาเห็นภาพในจินตนาการอย่างเด่นชัด ซึ่งทำให้เด็กกล้าตอบ ซึ่งจะนำไปสู่การปรับความคิดของตนให้ถูกต้องซึ่งคำถามทั้งหลายที่ครูถามมา ควรเป็นคำถามเปิดเด็กสามารถตอบได้หลายคำตอบ

3. วิธีสอนควรเป็นแบบบูรณาการ (Integration) ชั่วโมงการสอนดนตรี ครูมักจะนึกว่าตลอดเวลาเรียน ควรจะสอนอย่างใดอย่างหนึ่งตลอดไป เช่น การร้องเพลง การเล่นเครื่องดนตรี การฝึกเขียนโน้ตเพลงง่ายๆ ฯลฯ การสอนเด็กเช่นนี้ เด็กจะเกิดการเบื่อหน่าย การสอนแบบสากล เขาจะแบ่งออกเป็นหลายส่วน การสอนใช้การฝึกหัด ทดสอบและปฏิบัติคลุกคละกันไป เช่น มีการฝึกการฟังเสียงดนตรี การเปล่งเสียงให้ตรงตามโน้ต การร้องเพลงให้ถูกต้องและการฝึกหัดเล่นเครื่องดนตรี การสอนดนตรีแบบนี้จะเป็นการเพิ่มทักษะในด้านดนตรีที่สมบูรณ์ นักเรียนสนุกสนานในการเรียน บรรยากาศในห้องจะมีชีวิตชีวาขึ้น การเรียนดนตรีนักเรียนทุกคนจะได้รับการฝึกหัด ให้เป็นคนมีสมาธิ มีระเบียบวินัยตามลักษณะของวิชานี้ ผู้ที่มีจิตใจหยาบ ไม่มีความละเอียดอ่อน จะเล่นดนตรีเป็นวงไม่ได้เลย

4. วิธีการสอนควรเชื่อมโยงกับวิชาอื่น (External Integration) การสอนดนตรีในระดับประถมศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายต้องการให้เป็นการสอนแบบบูรณาการทุกวิชาครูจะมีการเกี่ยวข้องส่งเสริมซึ่งกันและกันผลัดเป็นแกนกลางได้ แล้วแต่ช่วงชั้นใดจะเน้นหนักเรื่องอะไร เป็นต้นว่า ในการสอนกลุ่มทักษะเกี่ยวกับการอ่าน ครูก็ควรโยงเอาการฝึกจังหวะของวิชาดนตรีเข้ามาเสริมทักษะการอ่านให้เจียบคมขึ้น หรือบางช่วงเวลาที่ต้องการฝึกทักษะทางดนตรี เช่น ฝึกทำจังหวะ 2 จังหวะ 3 จังหวะ 4 จังหวะ ครูก็อาจจะใช้คำกลอนหรือร้อยแก้วเป็นเครื่องมือแทนที่จะร้องเพลงอย่างเดียว การสอนแบบนี้จะทำให้นักเรียนรู้สึกวิชาต่างๆ ที่เรียนมามีส่วนสัมพันธ์ช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ การเรียนแบบเอาจริงเอาจังจึงมีประโยชน์มาก เพราะนำมาเกี่ยวข้องกับวิชาอื่นได้ทำให้การเรียนดีขึ้น

วิชาดนตรีระดับประถมศึกษาที่เหมือนวิชาสามัญอื่นๆ ที่มีการสอนการเรียนรู้มุ่งส่งเสริมพัฒนาด้านสติปัญญาให้เจริญขึ้น การเรียนจึงควรจะให้ให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง มีการปฏิบัติฝึกฝนที่เหมาะสม การสอนควรเน้นให้นักเรียนใช้ประสาทหูอย่างมีประสิทธิภาพสามารถเล่นเครื่องดนตรีง่ายๆ ได้ นอกจากนี้การร้องเพลงก็ควรจะให้หีบเพลงเด็กจากหลายๆ ประเทศที่มีทำนองรู้จักกันทั่วโลกมาฝึกหัดร้องเพลงกันด้วย การรู้จักโครงสร้างเพลงเด็กที่แต่งร้องกันทั่วไปย่อมจะมีส่วนช่วยสร้างสรรค์ความคิดริเริ่มให้กับเด็กไทย ได้คิดทำนองเพลงแนวใหม่ๆ จังหวะแปลกๆ ออกมาได้ เมื่อเติบโตขึ้นมาอยู่ในวงการอาชีพดนตรี

ในหลักสูตรวิชาดนตรีระดับประถมศึกษาการสอนและการฝึกหัด มักจะนำเอาหลักการและทฤษฎีของนักการศึกษาที่ค้นคว้าหาวิธีการสอน ประกอบความรู้ด้านจิตวิทยาของเด็ก นำมาใช้ในการสอนนักศึกษาเหล่านี้ บางท่านเป็นนักดนตรีที่หันมาช่วยทางการศึกษาโดยเฉพาะ ซึ่งมีทั้งชาวต่างประเทศและชาวไทย ได้แก่

Dalcroze (อ้างใน ฌูธส์ สุทธจิตต์, 2538, หน้า 103-109) เป็นนักประพันธ์เพลง และเป็นครูชาวสวิส เน้นเรื่องการเคลื่อนไหวเกี่ยวข้องกับจังหวะ ซึ่งเรียกว่า Eurhythmic ซึ่งหมายถึง การเคลื่อนไหวทางจังหวะที่ดี จากการสอนดนตรี ทำให้เขาได้ข้อสรุปว่า องค์ประกอบพื้นฐานทางดนตรี คือ ระดับเสียง จังหวะ และความดังค่อย ต่างมีความเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหว โดยเฉพาะเรื่องจังหวะ และความดังค่อย ในเรื่องของจังหวะนั้น ไม่ว่าจะเป็นความเร็วของจังหวะ ในลักษณะเร็ว ช้า ปานกลาง หรือค่อยช้าลงนั้น สามารถทำให้เด็กมีประสบการณ์ เข้าใจ และแสดงออกได้ โดยการเคลื่อนไหว เช่นเดียวกับเรื่องความดังค่อย เช่น ดัง เบา หรือค่อยๆ ดังขึ้น เป็นต้น จนได้ข้อสรุปว่า ความชัดเจนของการแสดงออกทางดนตรีเกี่ยวข้องกับความชัดเจนในการแสดงออก โดยการเคลื่อนไหว เขาจึงเชื่อว่า การพัฒนาการฟังควบคู่ไปกับการตอบสนองโดยการเคลื่อนไหวร่างกาย ช่วยทำให้ผู้เรียนมีการพัฒนาทางด้านดนตรีได้ ซึ่งเป็นการสอนให้เด็กรู้จักเคลื่อนไหวให้เข้ากับจังหวะ ดนตรี หรือใช้การเคลื่อนไหวสนองตอบต่อดนตรี ซึ่งเกี่ยวข้องกับการบังคับกล้ามเนื้อ และในกระบวนการของ Eurhythmic นั้น ผู้เรียนต้องรับรู้เสียงที่ได้ยิน จากนั้น จึงเป็นกระบวนการคิด ซึ่งอยู่ภายในเพื่อสนองตอบเสียงที่ได้ยินและกระบวนการขั้นสุดท้าย คือ การแปลกระบวนการคิดเป็นการเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นสิ่งที่เห็นได้ อีกครั้งหนึ่ง ดังนั้นกระบวนการ Eurhythmic เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับ

1. พัฒนาการความเอาใจใส่และความตั้งใจ (คือ การฟัง)
2. การเปลี่ยนความเอาใจใส่เป็นความมีสมาธิ (คือ การคิด)
3. การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเมื่อเห็นความคิดของผู้อื่น (คือ การพัฒนา)
4. การตอบสนองต่อองค์ประกอบของดนตรี (คือ การเคลื่อนไหว)

Kodaly (อ้างใน ฌูธส์ สุทธจิตต์, 2538, หน้า 113-115) นักประพันธ์เพลงชาวฮังการี ได้วางปรัชญาการศึกษาดนตรีชาวฮังการี โดยระบุไว้ว่า นักเรียนที่เรียนดนตรีต้องสามารถอ่าน เขียนและแสดงข้อคิดเห็นเกี่ยวกับดนตรีได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากปรัชญาที่ได้วางไว้นี้ สามารถนำมากำหนดเป็นจุดมุ่งหมายในการสอนดนตรี คือ ควรทำการพัฒนาความสามารถทางด้านดนตรีที่มีอยู่ในตัวนักเรียนให้สมบูรณ์อย่างเต็มที่ มีความรู้ ความเข้าใจในดนตรีโดยสามารถอ่าน เขียน และสร้างสรรค์ดนตรีได้อย่างคล่องแคล่ว และมีการถ่ายทอดวรรณคดีดนตรีพื้นฐานของผู้เรียนให้รู้จักซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางดนตรีที่ควรภูมิใจ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวรรณคดีดนตรีอื่นๆ ที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษาในลักษณะของการฟังเพลง การแสดง การวิเคราะห์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรักและซาบซึ้งในดนตรี

Kodaly เห็นว่า การเรียนการสอนดนตรีควรมีระดับความยากง่ายเหมาะสมกับลักษณะ การพัฒนาการของเด็ก ดังนั้น สิ่งง่ายๆ ไม่สลับซับซ้อนควรนำเสนอก่อนสิ่งที่ยาก ดังเช่นในเรื่อง ทำนอง ควรเริ่มด้วยการสอนเพลงที่ประกอบด้วยโน้ต 3 ตัว คือ ลา โซ มี และเพิ่มเป็นเพลงที่มี โน้ต 4 ตัว คือ โซ มี เร โด แล้วจึงเป็นเพลงที่ใช้บันไดเสียงที่มีโน้ต 5 ตัว ได้แก่ ลา โซ มี เร โด ซึ่งเป็นลักษณะเพลงพื้นบ้านของฮังการี แล้วจึงเป็นเพลงที่มีโน้ต 7 ตัว ได้แก่ โด เร มี ฟา โซ ลา ที หรือในเรื่องอัตราจังหวะ 2 จังหวะ ทั้งลักษณะปกติและผสม จะได้พบมากกว่าเพลงในอัตรา จังหวะ 3 จังหวะ ส่วนในเรื่ององค์ประกอบอื่นๆ เช่น เสียงประสาน รูปแบบ ลีลา ลักษณะของ เสียง ก็ควรเริ่มจากง่ายไปยาก ดังนั้นจะเห็นว่าวิธีนี้คำนึงถึงลักษณะความยากง่ายของสารดนตรี ประกอบกับลักษณะวัฒนธรรมทางดนตรีของแต่ละสังคม รวมทั้งการพัฒนาการของเด็กด้วย

Orff (อ้างใน ณรุทธิ์ สุทธจิตต์, 2538, หน้า 109-113) เป็น นักประพันธ์เพลงชาว เยอรมันที่ได้คิดค้นวิธีการสอนดนตรี โดยใช้เครื่องดนตรีประเภทเครื่องเคาะเป็นพื้นฐานใน การสอน ซึ่งได้แก่ ระนาด (Xylophone) และเครื่องประกอบจังหวะอื่น เช่น กลอง ฉาบ ไม้ตี ฯลฯ จนเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่นักดนตรีศึกษาว่า Orff Instruments หลักการ ของ Orff เป็นการสอนดนตรีพร้อมการเคลื่อนไหวของร่างกายส่วนต่างๆ ซึ่งถ้าจะแยกให้ละเอียด จะได้ จุดมุ่งหมายในการสอน คือ รู้จักสำรวจเกี่ยวกับพื้นที่รอบตัว และสามารถทำการเคลื่อนไหว ร่างกายได้ถูกต้อง สามารถแยกเสียงต่างๆ จากแหล่งเกิดเสียงได้ และนำเสียงที่เกิดจากการ กระทำของผู้เรียนมาผสมผสานเป็นเสียงดนตรีได้ การเรียนแบบของผู้เรียนจะนำไปสู่การ สร้างสรรค์ สามารถปฏิบัติเดี่ยวสู่การผสมวงได้

Suzuki (Arizona Suzuki Association, 2005) นักไวโอลิน นักดนตรีศึกษา นักจิตวิทยา และผู้ทรงคุณธรรม ซึ่งได้อุทิศเวลาทั้งชีวิตในการพัฒนาทฤษฎีการสอน โดยเรียกว่า การศึกษา แบบพรสวรรค์ เป็นเวลามากกว่า 50 ปีมาแล้ว ที่ได้ค้นพบความจริงที่ว่า เด็กเล็กทั้งหลายในโลก ไม่ว่าจะเป็นชนชาติใด สามารถเรียนรู้ภาษาประจำชาติตนเองได้อย่างง่ายดาย เขาจึงใช้แนวคิดนี้ ในการสอนดนตรีสำหรับเด็กขึ้น และเรียกแนวคิดนี้ว่าวิธีการสอนแบบภาษาแม่ (Mother-tongue Approach) แนวคิดหลักของการสอนแบบนี้คือ การสอนแบบเป็นธรรมชาติแบบพ่อแม่สอนลูก การให้กำลังใจด้วยความรัก และการปฏิบัติดนตรีซ้ำๆ บ่อยๆอย่างมีวินัย สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่ง ที่เห็นได้อย่างเด่นชัดของวิธีการสอนแบบ Suzuki

ลักษณะการสอนดนตรีของ Suzuki คือ ครูผู้สอนต้องมีความเชื่อว่า ความสามารถทาง ดนตรีในทุกด้าน สามารถพัฒนาได้ในเด็กทุกคน การสอนดนตรีที่ดีที่สุดต้องเริ่มจากช่วงปฐมวัย พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ต้องมีส่วนร่วมในการเรียนดนตรีของเด็กด้วย เด็กต้องเล่นเครื่องดนตรีได้

ด้วยความรู้สึกที่ง่ายขึ้น ก่อนการเรียนรู้โน้ตดนตรีและการอ่านต่างๆ เทคนิคต่างๆของการเล่นดนตรีได้ถูกบรรจุในบทเพลงอย่างเป็นขั้นตอน บทเพลงต่างๆ ที่เด็กได้เรียนไปแล้ว จะต้องได้รับการจัดเกลาและมีการทบทวนอยู่เสมออย่างเคร่งครัด เด็กควรได้แสดงออกบ่อยๆทั้งการแสดงเดี่ยวและเป็นกลุ่ม

ในประเทศไทย ได้มีผู้เสนอแนะหลักการสอนและเทคนิควิธีการสอนในลักษณะทั่วไป ไว้หลายท่าน แต่ที่น่ามากล่าว ณ ที่นี้ คือ หลักการสอนของหม่อมดุษฎี บริพัตร และอรรณพ บรรจงศิลป์ หม่อมดุษฎี บริพัตร (อ้างใน ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2538, หน้า 100-101) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับหลักการสอนดนตรี ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ การบูรณาการของทักษะดนตรี และการเคลื่อนไหว ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิดทางดนตรีโดยใช้พื้นฐานทางการเคลื่อนไหวและทักษะดนตรีเป็นสื่อ การมีส่วนร่วมปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้เป็นหลักสำคัญในการสอน ผู้เรียนจะต้องคิด วิเคราะห์ วิจักษ์ สันทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และให้มีการแสดงในระหว่างกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อรับรู้และเกิดประสบการณ์ทางดนตรีโดยใช้การเคลื่อนไหวเป็นสื่อ นั้นประกอบไปด้วยทักษะการเคลื่อนไหวขั้นพื้นฐาน 3 ระดับ คือ ทักษะพื้นฐานเบื้องต้น ทักษะพื้นฐานขั้นกลาง และทักษะในระดับสูง โดยผู้เรียนจะพัฒนาทักษะขั้นพื้นฐานจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่งพร้อมๆ ไปด้วยกับทักษะต่างๆ และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดทางดนตรี

1. ทักษะพื้นฐานเบื้องต้น การเรียนรู้ดนตรีเบื้องต้นด้วยการสำรวจความสามารถของตนเองในทักษะต่างๆ เช่น การเคลื่อนไหว การร้อง การเปล่งเสียง ตามพัฒนาการทางด้านร่างกาย ความถูกต้องในเรื่องจังหวะและระดับเสียงเกี่ยวกับการร้องยังไม่เน้นมากนัก ผู้สอนจะช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ทักษะในด้านการร้อง การฟังและการเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นการที่ผู้เรียนตอบสนองต่อดนตรี

2. ทักษะพื้นฐานขั้นกลาง ในระดับนี้ผู้เรียนเริ่มควบคุมเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวหรือความสามารถต่างๆ ที่ร่างกายตนนั้นทำได้ ผู้สอนเริ่มแนะนำให้ผู้เรียนแสดงทักษะต่างๆ มากขึ้น เช่น การเคลื่อนไหว การร้อง หรือมุ่งไปสู่ความถูกต้อง กล่าวได้ว่าคุณภาพของการปฏิบัติทักษะต่างๆ เริ่มได้รับการเน้น ผู้เรียนจะเรียนการตอบสนองต่อดนตรีอย่างเหมาะสม เช่น ผู้เรียนสามารถแสดงให้เห็นว่า การเคลื่อนไหวของตนตอบสนองต่อความดังค่อยหรือประโยคของเพลงได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ผู้เรียนมีความสามารถสร้างสรรค์การเคลื่อนไหวให้เหมาะสมในการตอบสนองต่อดนตรี

3. ทักษะในระดับสูง ในระดับนี้ ผู้เรียนจะมีประสบการณ์เกี่ยวกับดนตรี โดยจะมุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้เกี่ยวกับวรรณคดีดนตรี การรับรู้ด้านดนตรีพัฒนาโดยใช้ความสามารถทางดนตรีที่แต่ละคนมีอยู่ องค์กรประกอบดนตรีแต่ละองค์ประกอบ รวมทั้งผลรวมขององค์ประกอบต่างๆ จะได้รับการเน้นวรรณคดีดนตรี เป็นสิ่งเน้นในการเรียนการสอน ผู้เรียนจะมีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นถึงองค์ประกอบดนตรีต่างๆ อันเนื่องมาจากวรรณคดีดนตรีที่ตนเรียน และพยายามคิดสร้างสรรค์การเคลื่อนไหวหรือสร้างสรรค์ดนตรี เพื่อแสดงถึงความเข้าใจเกี่ยวกับวรรณคดีดนตรี

กล่าวได้ว่า หลักการนี้มุ่งพัฒนาความสามารถทางด้านดนตรีของผู้เรียนตามความถนัดของแต่ละบุคคล โดยเน้นให้ผู้เรียนใช้ความคิดของตนเองเป็นหลัก มุ่งเน้นให้สร้างสรรค์ มิใช่เป็นการเลียนแบบเพียงอย่างเดียว

อรรณ บรจศิลป์ (อ้างใน ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2538, หน้า 102) ได้กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของ การสอนดนตรี คือ การพัฒนาการรับรู้ทางด้านดนตรี และความเข้าใจในเรื่อง โครงสร้างหรือองค์ประกอบดนตรี เพื่อนำไปสู่ความซาบซึ้งในดนตรีและความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะดนตรีในชีวิตประจำวัน หลักการนี้ เน้นทักษะดนตรี ได้แก่ การฟัง การร้อง การเล่น การเคลื่อนไหว การสร้างสรรค์ และการอ่าน ส่วน โครงสร้างหรือองค์ประกอบดนตรี ได้แก่ จังหวะ ทำนอง เสียงประสาน รูปแบบ อารมณ์เพลงและลีลา โดยใช้กิจกรรมดนตรีเป็นสื่อ

สื่อการเรียนการสอน

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2538, หน้า 144 - 148) ได้กล่าวถึง สื่อการเรียนทางดนตรีสามารถแบ่งได้เป็น 5 ประเภท ที่สำคัญ คือ

1. แผนภูมิและแผนภาพ ได้แก่ แผนภูมิเพลง แผนภูมิแสดงจังหวะ รูปแบบจังหวะ รวมไปถึงแนวทำนอง บันไดเสียง คอร์ดลักษณะต่างๆ และรูปเครื่องดนตรี รูปภาพผู้ประพันธ์เพลง เป็นต้น สื่อพวกนี้เป็นสื่อที่ต้องมีการจัดเตรียมไว้ก่อน การบันทึกการสอนช่วยกำหนดได้ว่า ควรจะมีการเตรียมอะไรไว้ล่วงหน้า สื่อจำพวกนี้อาจจะใช้ชอล์กและกระดานดำเขียนในขณะทำการสอนได้ แต่ถ้าใช้สื่อพวกนี้ จะทำให้การสอนดำเนินไปรวดเร็ว และน่าสนใจกว่า

2. เพลงจัดเป็นสื่อสำคัญในการสอนดนตรี การเลือกเพลงที่นำมาใช้ในการสอน ควรให้เหมาะสมกับระดับความสามารถของผู้เรียน และควรเป็นเพลงหลายๆประเภทที่มีคุณค่า ควรแก่ การนำมาใช้เป็นสื่อประกอบการสอนดนตรี

3. เครื่องเสียง ได้แก่ เครื่องเล่นแผ่นเสียง เครื่องเล่นเทป แผ่นเสียงและเทป ซึ่งใช้มาก เช่นกันในการสอนดนตรี เครื่องเสียงควรอยู่ในสภาพเรียบร้อยพร้อมที่จะใช้ และควรมีคุณภาพดี เพื่อช่วยให้ผู้ฟังเกิดสุนทรีรส และความซาบซึ้ง

4. เครื่องดนตรี การสอนดนตรีอย่างน้อยควรมีเครื่องประกอบจังหวะเอาไว้ใช้ประกอบกิจกรรมการเล่นเครื่องประกอบจังหวะ ถ้ามีเครื่องดนตรีประเภทคีย์บอร์ดด้วยจะช่วยให้การสอน น่าสนใจมากขึ้นเวลาสอนการเล่น

5. สื่ออื่น ๆ เช่น แอ็บภาพ สไลด์ ภาพยนตร์ หนังสือ เป็นต้น หรือสื่อดนตรีที่ผู้สอนผลิตเอง หรือซื้อหามา ซึ่งสื่อเหล่านี้ควรมีคู่มือการใช้ด้วย เพราะผู้ใช้อาจไม่เข้าใจการใช้สื่อ

ในการทำบันทึกการสอนการกำหนดการใช้สื่อควรให้เหมาะสมกับกิจกรรมโดยยึดหลักที่ว่าสื่อจะช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้นถ้าการใช้สื่อใดก็ตาม ทำให้การเรียนการสอนไม่ดีขึ้นจึงไม่ควรใช้ ซึ่งเหตุการณ์เช่นนี้อาจเกิดขึ้นได้ในกรณีที่ผู้สอนไม่มีทักษะในการใช้สื่อนั้นๆ พอเพียง อีกประการหนึ่งคือ การทำสื่อบางประเภทย่อมต้องใช้เวลาในการทำ ฉะนั้นในการใช้ควรใช้สื่อนั้นๆ ให้คุ้มค่า ถ้าใช้ไม่คุ้มค่ากับการลงทุนลงแรง และเสียเวลาทำ ควรคิดหาสื่อประเภทอื่นๆ ที่เหมาะสมกว่ามาใช้ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์มากกว่า

การวัดผลและประเมินผล

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2538, หน้า 85-86) กล่าวถึงการวัดผลในบันทึกการสอนว่าควรให้สอดคล้องกับจุดประสงค์และกิจกรรมในแต่ละขั้นตอน โดยปกติการวัดผลในแต่ละคาบการสอนมักจะเป็นในลักษณะของการสังเกตของผู้สอนว่านักเรียนปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ได้หรือไม่ หรือปฏิบัติตามกิจกรรมได้ตามเกณฑ์ที่ผู้สอนกล่าวไว้ในจุดประสงค์ จึงจำเป็นที่การวัดผลจะต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์และกิจกรรมอย่างมาก นอกจากนี้ การวัดผลอาจจะกระทำในลักษณะของการให้ ผู้เรียนทำแบบทดสอบสั้นๆ ซึ่งอาจจะ เป็นการให้ฟังเสียง และตอบในกระดาษคำตอบว่าเป็นเสียงอะไร ซึ่งเป็นการวัดผลเกี่ยวกับการฟัง ถ้าเป็นในลักษณะนี้ การวัดผลจะเป็นขั้นตอนหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแทนที่จะเป็นเพียงการสังเกตในหัวข้อการวัดผล

ข้อสังเกตที่ควรกล่าวถึงในการเขียนข้อความเกี่ยวกับการวัดผล คือ การเขียนข้อความเกี่ยวกับการวัดผลจะเป็นข้อความแสดงถึงวิธีการที่ใช้ในการวัดผล เช่น “สังเกตการตอบจังหวะของนักเรียน” บอกถึงวิธีวัดผลเกี่ยวกับเรื่องจังหวะโดยใช้การสังเกต การวัดผลอาจจะใช้ ข้อทดสอบสั้นๆดังกล่าวมาแล้ว ข้อความที่เขียนอาจจะเป็นดังนี้ “การทำข้อทดสอบของนักเรียน” จากการวัดผลผู้สอนจะนำผลที่ได้ไปประเมินค่าว่าผู้เรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมได้ดีเท่าไร

เช่น ในกรณีแรก เนื่องจากการสังเกต ผู้สอนอาจจะประเมินผลทันทีจากการให้ผู้เรียนตอบ
 จังหวะในกรณีที่ผู้เรียนส่วนใหญ่ตอบจังหวะได้ดีแล้ว ผู้สอนอาจจะพอใจเนื่องจากผู้สอนอาจมี
 เกณฑ์ไว้ก่อนแล้วว่าต้องการให้ผู้เรียนตอบจังหวะได้ ถ้าผู้เรียนส่วนใหญ่ตอบจังหวะไม่ได้เลย
 ผู้สอนอาจจะประเมินผลจากการวัด (คือ การตอบจังหวะ) ว่านักเรียนทำได้ไม่ดีซึ่งอาจจะเป็น
 เพราะผู้สอนสอนไม่ดี จังหวะยากเกินไป นักเรียนไม่สนใจ ฯลฯ ซึ่งผู้สอนควรสอนขั้นตอนตาม
 กิจกรรมซ้ำอีก เพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจหรือทักษะการปฏิบัติตามที่ผู้สอนตั้ง
 จุดประสงค์ไว้ แต่ถ้านักเรียนยังทำไม่ได้ ผู้สอนควรหาทางแก้ไขต่อไป ถ้าเป็นการทำ
 แบบทดสอบ คะแนนที่ได้จะนำมาแปรเป็นค่าเพื่อประเมินว่าผู้เรียนมีความเข้าใจดีเพียงไร
 ต่อไป จะเห็นว่า การวัดผลในบันทึกการสอนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการประเมินผลอย่างมากใน
 เวลาที่บันทึกการสอนนั้นนำไปใช้สอนจริงๆ ในบางโอกาส อาจจะใช้คำว่า “การประเมินผล”
 แทน “การวัดผล” หรืออาจจะใช้คำว่า “การวัดและประเมินผล” ก็ได้ หลักสำคัญ คือ ช่วยให้ผู้ทำ
 บันทึกการสอนในเรื่องเกี่ยวกับความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ได้ตรงตามจุดมุ่งหมาย
 ของผู้เรียน ซึ่งผลที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในการประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งการสอน
 ของผู้สอนต่อไปด้วย เช่น สังเกตการร้องเพลงของนักเรียน สังเกตว่านักเรียนร้องเพลงได้
 ถูกต้อง สังเกตการปฏิบัติกิจกรรมเข้าจังหวะว่า เข้ากับจังหวะเพลง การทำแบบทดสอบเรื่อง
 “ระดับเสียง” การทำแบบทดสอบเรื่อง “การตอบจังหวะ” นักเรียนทำแบบทดสอบเรื่อง ชนิดของ
 เครื่องดนตรีไทยได้ นักเรียนไล่บันไดเสียง ซี่เมเจอร์ได้ถูกต้อง นักเรียนเล่นเครื่องประกอบ
 จังหวะตามรูปแบบจังหวะที่กำหนดไว้ได้ นักเรียนตอบได้ว่าตอนท้ายของประโยคในเพลง
 กระต่ายน้อย จังหวะของท่านองมี 3 จังหวะตอบ

การทำบันทึกการสอนแต่ละครั้งควรมีการตรวจสอบเสมอว่าเนื้อหาในแต่ละหัวข้อ
 มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันหรือไม่ ถ้าเห็นข้อขัดแย้ง หรือความไม่ต่อเนื่องของหัวข้อใดหัวข้อ
 หนึ่งควรปรับปรุงแก้ไขให้สัมพันธ์กัน ในขั้นสุดท้ายของการบันทึกการสอนควรตรวจสอบและ
 แก้ไข ถ้ามีสิ่งควรแก้ตั้งแต่หัวเรื่องจนถึงขั้นสุดท้ายของการวัดผล เพื่อให้ทุกอย่างที่กล่าวไว้ใน
 บันทึกการสอนถูกต้องสัมพันธ์กัน โดยตลอด

จากการศึกษาวิธีการสอนวิชาดนตรีของผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และเชี่ยวชาญ
 จนเป็นที่ยอมรับในวงการดนตรีเป็นอย่างยิ่งทั้งชาวต่างประเทศและชาวไทยหลายท่าน นับได้ว่า
 ทุกท่านเป็นต้นแบบของครูผู้สอนที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่ตนเอง
 รับผิดชอบ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สำหรับสื่อการเรียนการสอนต่างๆ ควรจะมีเพียงพอ
 และเป็นสื่อที่มีสภาพสามารถใช้งานได้เป็นปกติ และมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะทำให้การเรียนการสอน

ดำเนินไปได้ด้วยความเรียบร้อยและการวัดผลและประเมิน ควรที่จะสอดคล้องกับแนวคิด จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และสื่อการเรียนการสอนเพื่อให้สามารถวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน และนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการเรียน การสอนให้มีคุณภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

เทคนิคการจัดการเรียนการสอน

เนื้อหาสาระจะเป็นสื่อกลางในการนำผู้เรียนไปสู่จุดหมายของการเรียนการสอน เนื่องจากเนื้อหาสาระแต่ละประเภทต้องการเทคนิควิธีการสอนที่แตกต่างกัน เนื้อหาของ ศิลปศึกษานั่นทางด้านความคิดสร้างสรรค์ ทักษะ เจตคติ (สงัด อุทรานันท์, 2532) เพื่อให้เกิด ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะและเจตคติจะดำเนินการ ดังนี้

เทคนิคการสอนเพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์

1. ให้ความยืดหยุ่นแก่ผู้เรียนในการแก้ปัญหาต่างๆอย่างเพียงพอ
2. ให้ผู้เรียนมีอิสระในการคิด และแสดงออกซึ่งวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง
3. สร้างความมั่นใจให้แก่ผู้เรียนในการแก้ปัญหาต่างๆ ว่า เขาจะไม่ได้รับการ ถูกตำหนิ หากเขาแสดงความคิดเห็นอะไรออกมา
4. พยายามให้ผู้เรียนได้แสดงออกด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การเล่นเกมและการแสดง ต่างๆ เป็นต้น
5. ผู้สอนจะต้องยอมรับผู้เรียนแต่ละคน โดยจะต้องไม่คิดว่าผู้เรียนคนนั้นจะต้อง ทำอะไรให้เป็นไปตามกลุ่มใหญ่แต่อย่างใด

เทคนิคการสอนทักษะ

1. วิเคราะห์สิ่งที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเกิดทักษะในสิ่งนั้นว่า จะต้องฝึกทักษะ ส่วนไหนบ้าง และต่อเนื่องกันอย่างไร
2. ทำการวัดพฤติกรรมก่อนการเรียนทักษะนั้น ๆ ว่าผู้เรียนมีทักษะพื้นฐานเพียงพอ แล้วหรือยัง
3. จัดขั้นตอนการฝึกทักษะให้เป็นไปตามลำดับขั้นจากง่ายไปหายาก หรือพื้นฐาน ไปสู่สลับซับซ้อน
4. อธิบายและสาธิตการปฏิบัติงานในการฝึกทักษะต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้ดู
5. ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง โดยให้ฝึกหัดอย่างต่อเนื่องพร้อม ๆ กับให้รู้ผลสำเร็จ การฝึกด้วย

เทคนิคการสอนเจตคติ

1. พยายามยกตัวอย่างที่โน้มน้าวจิตใจให้ผู้เรียนมีความเห็นคล้อยตาม เช่น แพทย์ได้พบว่านักดนตรีได้ยืนยันว่า... ฯลฯ เป็นต้น
2. พยายามให้ความเป็นกันเอง ความอบอุ่น และสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนนั้นๆ อย่างรื่นรมย์
3. พยายามใช้กระบวนการกลุ่มให้มาก เช่น การแสดงบทบาทสมมติ การอภิปราย การแลกเปลี่ยนข้อมูล และการตัดสินใจโดยกลุ่ม เป็นต้น
4. พยายามให้ผู้เรียนได้ฝึกหัดหรือปฏิบัติจริงตามความเหมาะสม
5. พยายามกระตุ้นและส่งเสริมการกระทำในสิ่งที่ถูกต้องและสิ่งที่ดีงาม

เทคนิคการสอนที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สมศักดิ์ และ พงศกาญจน์ ภู่วิภาดาพรรณ (2540) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1. Gordon Technique เทคนิคนี้คิดค้นขึ้นโดย Gordon โดยพัฒนามาจากวิธีการระดมสมองของ Osborn เทคนิคนี้จะเป็นการกำหนดปัญหาให้ตอบจากแนวกว้างๆ ก่อน เพื่อให้คำตอบที่หลากหลายมากที่สุด จากนั้นถามปัญหาต่อไป กำหนดกรอบปัญหาให้แคบลงเรื่อยๆ เทคนิคนี้จะช่วยให้สามารถคิดหาคำตอบได้อย่างหลากหลาย ทำให้สามารถเลือกคำตอบที่สามารถเป็นไปได้มาใช้แก้ปัญหาที่แตกต่างไปจากที่เคยปฏิบัติ นับว่าเป็นวิธีการสอนที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์อีกทางหนึ่ง ข้อสำคัญสำหรับครูคือ ต้องใส่ใจกับปัญหาที่ตอบมานักเรียนทุกคน ไม่ว่าจะเป็นไปได้หรือไม่ได้ก็ตาม เพราะหากมีการติติง ทักท้วง คำตอบบางข้อที่นักเรียนตอบมาแล้ว อาจเป็นการยับยั้งความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนก็ได้
2. Forced Relationship กับ Morphological Analysis เทคนิคทั้งสองประการนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกันมาก เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างของ 2 สิ่ง หรือลักษณะที่มีความแตกต่างกัน 2 ลักษณะ โดยการใช้ตาราง 2 มิติ หรือตาราง 3 มิติ หรือใช้ตารางเพื่อการเขียนเล่าเรื่อง หรือสร้างโครงเรื่องที่แปลกใหม่ออกไปจากเดิม เทคนิคทั้งสองประการนี้ ทำให้เราพบความสัมพันธ์ใหม่ๆ ระหว่างสิ่งต่างๆ ที่ผิดแปลกไปจากเดิม ซึ่งบางประการอาจเป็นสิ่งที่เหมาะสม และมีประโยชน์มากขึ้นกว่าเดิมก็ได้ การใช้วิธีการใดก็ตาม ควรนำไปสู่ผลสรุปที่ชัดเจนเพื่อนำไปปฏิบัติจะทำให้ผู้เรียนมีกระบวนการคิดสร้างสรรค์ที่หลากหลายและใช้ประโยชน์ได้จริง และมีความเหมาะสม
3. Creativity by Design เทคนิคนี้เหมาะสำหรับการวิเคราะห์งานออกแบบโดยการศึกษาวิเคราะห์ผลงานออกแบบทีละส่วน และพิจารณาว่าแต่ละส่วนมีความสำคัญและมีหน้าที่

อย่างไรสามารถนำวัสดุใหม่มาใช้ทดแทน หรือสามารถปรับเปลี่ยน เพิ่ม ลด วัสดุ ขนาด หน้าที่ของแต่ละส่วนได้หรือไม่อย่างไร การนำเทคนิคนี้ไปใช้ในการเรียนการสอนนั้นอย่างน้อยผู้เรียนควรมีพื้นฐานของการออกแบบมาบ้าง จะทำให้สามารถวิเคราะห์ส่วนประกอบต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

4. Metaphor เทคนิคนี้เป็นการฝึกความคิดสร้างสรรค์โดยเปรียบเทียบโดยที่องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์อย่างหนึ่ง ก็คือ ความคิดยืดหยุ่น ซึ่งเป็นความสามารถในการเชื่อมโยง เปรียบเทียบสิ่งที่แตกต่างกัน แต่มีลักษณะบางอย่างร่วมกันได้ หรือสามารถเปรียบเทียบของอย่างหนึ่งกับอีกอย่างหนึ่ง เพื่ออธิบายได้อย่างเหมาะสม

การเปรียบเทียบ สามารถอธิบายสิ่งที่เข้าใจยากๆ โดยการเปรียบเทียบจากสิ่งง่ายๆ โดยเป็นการเชื่อมโยงจากสิ่งใกล้ตัว หรือสิ่งที่คุ้นเคยรู้จักคืออยู่แล้วกับสิ่งใหม่ที่ยังไม่คุ้นเคย ทำให้มีความเข้าใจในสิ่งใหม่นั้นๆ มากยิ่งขึ้น

ในการเรียนการสอน ครูควรได้ศึกษาเปรียบเทียบของสิ่งนั้นๆ กับสิ่งอื่นๆ ให้ละเอียดชัดเจนเสียก่อน นอกจากนี้ อธิบายยกตัวอย่างที่เหมาะสมก็จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจในเทคนิคการเรียนรู้แบบนี้ได้ดียิ่งขึ้น ข้อคำถามเพื่อเปรียบเทียบอาจมีลักษณะดังนี้ เช่น การสอนเรื่องการทำงานของระบบอวัยวะในร่างกาย อาจให้ผู้เรียนวิเคราะห์ว่า อวัยวะใดทำหน้าที่เหมือนกันกับสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันอะไรบ้าง เช่น สมองกับ CPU หรือปอดกับเครื่องฟอกอากาศ

5. Parnes Checklist เทคนิคนี้เป็นการฝึกความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหา ซึ่งคิดค้นโดย Parnes เป็นวิธีการคิดอย่างเป็นระบบเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ โดยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแนวคิดเดิมๆ ที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาก็ไปสู่แนวคิดแบบใหม่ๆ ที่อาจนำมาใช้แก้ปัญหาต่างๆ ได้ดีกว่าเดิม แนวคิดที่ Parnes เสนอมีย่อยหลายแนวทาง เช่น เปลี่ยนแนวประโยชน์ใช้สอย ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงแนวคิด ขยายหรือเพิ่มแนวคิด ลดหรือหดแนวคิด การแทนที่ด้วยสิ่งอื่น การ จัดระบบใหม่ การเปลี่ยนทิศทางหรือเป้าหมาย และการรวมเอาความคิดต่างๆ โดยเฉพาะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่จะนำไปประยุกต์ใช้ได้ดีที่สุด

6. Visualization เทคนิคนี้เป็นการฝึกฝนการสร้างภาพในความคิด ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในด้านการจดจำเนื้อหาเรื่องราวต่างๆ และมีความเข้าใจในเนื้อหาเรื่องราวได้อย่างชัดเจนมากขึ้น และนอกจากนี้ ยังได้ฝึกให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีความสามารถในการสร้างจินตนาการด้วย จินตนาการเป็นรูปแบบของความคิดแบบหนึ่งของมนุษย์ หรืออาจรวมถึงสิ่งมีชีวิตชั้นสูงบางประเภท มนุษย์สามารถที่จะมีจินตนาการได้โดยตลอดเวลา และรวมถึงเวลานอนหลับนั่นเอง แต่การฝันเป็นไปโดยอิสระที่เราไม่สามารถกำหนดหรือควบคุมได้ แต่การสร้างจินตนาการนั้น เราสามารถที่จะ

ควบคุมทิศทาง หรือกำหนดรูปแบบได้ จินตนาการมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ เนื่องจากหากบุคคลไม่มีจินตนาการ ก็จะไม่สามารถคิดอย่างสร้างสรรค์ได้ การฝึกสร้างภาพในความคิด อาจเริ่มจากการศึกษาเรื่องราวต่างๆ แล้วนึกออกมาเป็นภาพ หรือเชื่อมโยงเรื่องราวต่างๆ ที่ศึกษากับภาพที่คุ้นเคยอยู่แล้ว

7. Fantasy เทคนิคนี้เป็นการฝึกการสร้างภาพในความคิดอีกแบบหนึ่ง เป็นการพัฒนาการสร้างจินตนาการของมนุษย์โดยเฉพาะ วิธีการฝึกสร้างจินตนาการจะต้องให้ผู้เรียนรู้สึกผ่อนคลายสบาย ไม่ตึงเครียด ให้ผู้เรียนเกิดจินตนาการได้เช่นเดียวกัน

การใช้จินตนาการสามารถช่วยในเรื่องที่มนุษย์ไม่สามารถเข้าไปศึกษาเรื่องนั้นๆ ได้ อย่างปกติ ด้วยข้อจำกัดต่างๆ แต่จินตนาการนั้นไม่มีขอบเขตและข้อจำกัด มนุษย์สามารถจินตนาการไปทุกหนทุกแห่ง ทุกสถานที่ ทุกเวลา เช่น จินตนาการไปยังโลกในอีก 20 ปีข้างหน้า หรือจินตนาการไปยังดวงดาวที่ห่างไกลหรือจินตนาการถึงดินแดนแห่งความสงบสุขอันเป็นที่ปรารถนาของมวลมนุษยชาติ หรือจินตนาการเป็นปลวกที่อยู่ในรัง หรือจินตนาการเป็นวงจรชีวิตของต้นไม้ที่มีเส้นทางไปสู่โรงน้ำตก เป็นต้น การใช้จินตนาการควรมีการกำหนดจุดมุ่งหมายในการคิดที่ชัดเจน และมีข้อสรุปที่เป็นประโยชน์จะช่วยให้เทคนิควิธีนี้มีคุณค่าต่อการเรียนการสอนมากขึ้น

8. Synectics1-2 เทคนิคนี้ เป็นการฝึกคิดสร้างสรรค์โดยการเปรียบเทียบ หรืออุปมาอุปไมย เปรียบเทียบตนเองกับสิ่งอื่นๆ คว้า ความคิดหรือความรู้สึกของเรา เมื่อสิ่งนั้นหรืออยู่ในสถานการณ์นั้นจะเป็นอย่างไร หรือจะมีพฤติกรรมอย่างไร เทคนิคนี้คล้ายคลึงกับการสร้างจินตนาการ เพียงแต่ มีการกำหนดทิศทางที่แน่นอน ชัดเจน มีเป้าหมาย และมีจุดมุ่งหมายในการใช้แก้ปัญหา การใช้เทคนิค Synectics ต้องระมัดระวังในเรื่องของคำตอบของผู้เรียน เนื่องจากอาจมีอารมณ์และความรู้สึกผสมผสานมาด้วย ซึ่งอาจทำให้แนวทางการแก้ปัญหาไม่เหมาะสม ไม่ควรหรือเป็นไปได้ยาก

9. Multisensory Learning เป็นการเรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัสหลายด้าน ซึ่งในเด็กจะเรียนได้ดีจากประสบการณ์การรับรู้หลาย ๆ แบบทิศทาง ซึ่งจะสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้แบบพหุปัญญา (Multiple Intelligences) ของ Howard Gardner ที่ว่ามนุษย์มีความสามารถอยู่ หลายด้าน มนุษย์คนหนึ่งจะมีความสามารถที่แตกต่างจากมนุษย์คนอื่นๆ และสามารถแสดงออกได้ที่แตกต่างกัน Multisensory Learning เป็นการเรียนรู้จากการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสหลายอย่างรวมกันแล้วเกิดเป็นความรู้ขึ้นมาโดยการรับรู้จากประสาทสัมผัสทั้งห้า คือ การ

ดู การฟัง การชิม การดม และการสัมผัสสิ่งนั้นๆอีกด้วย นอกจากนี้ยังรวมถึงการเรียนรู้ด้วยการทดลองลงมือปฏิบัติจริง ทำการสังเกต จดบันทึก เก็บรวบรวมข้อมูล ทำให้ได้รับการเรียนรู้ด้วยการทดลอง ลงมือปฏิบัติจริง ทำการสังเกต จดบันทึก เก็บรวบรวมข้อมูล ทำให้ได้รับข้อมูลหลายๆด้าน ซึ่งจะเป็นการพัฒนาการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง มีความคงทนและจดจำได้นานขึ้น

Multisensory Learning สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกๆ วิชา โดยการบูรณาการเทคนิควิธีการเรียนรู้แบบต่างๆ เข้าด้วยกันซึ่งเป็นการกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนอีกทางหนึ่งด้วย นอกจากนั้นเทคนิคการสอนดังกล่าว ทำให้ครูผู้สอนได้มีวิธีการสอนที่หลากหลายมากขึ้น ทำให้ครูสามารถพัฒนาในการสอนของตนให้เป็นที่น่าสนใจ และก่อให้เกิดความรู้กับนักเรียนมากขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระศิลปะ มีดังนี้

ทิพาภรณ์ ลักษณะหุต (2536) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การใช้หลักสูตรวิชาศิลปะกับชีวิตในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร” พบว่า ผู้วิจัยมีความประสงค์เพื่อวิเคราะห์สภาพการใช้หลักสูตรวิชาศิลปะกับชีวิตที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร กรุงเทพมหานครได้ทำการสำรวจความคิดเห็นของครูผู้สอนวิชาศิลปะกับชีวิตที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรศึกษาปัญหา ความต้องการและข้อเสนอแนะการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น มีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามแบบเลือกตอบและแบบปลายเปิด สำหรับครูผู้สอนวิชาศิลปะกับชีวิตและสัมภาษณ์ ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ และพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

1. สภาพการใช้หลักสูตรวิชาศิลปะกับชีวิต ครูผู้สอนส่วนใหญ่ได้ศึกษาหลักสูตรและเอกสารหลักสูตรและใช้แผนการสอนร่วมกันภายในกลุ่มโรงเรียนมีเป้าหมายหลักในการปลูกฝังคุณสมบัติของผู้เรียน คือ เน้นให้เห็นคุณค่าของศิลปะและมีความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทย มีการประชาสัมพันธ์หลักสูตร มีการเตรียมบุคลากรในการใช้หลักสูตรโดยจัดให้มีการสัมมนาอบรม และชี้แจง ผู้บริหารส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนการใช้นวัตกรรมการผลิตและใช้สื่อการสอน บริการเอกสารหลักสูตร บริการห้องสมุดและบริการด้านโสตทัศนูปกรณ์ ส่งเสริมด้านขวัญและกำลังใจโดยสนับสนุนด้านสวัสดิการ และมีการนิเทศติดตามผลในรูปแบบต่าง ๆ

2. ความคิดเห็นของครูผู้สอนกับวิชาศิลปะกับชีวิต ในการนำวิชาทัศนศิลป์มารวมกับดนตรีและนาฏศิลป์ในวิชาศิลปะกับชีวิตไม่มีผลดี เวลาน้อยเกินไป ควรมีการปรับปรุง

3. ปัญหาสำคัญที่ครูผู้สอนพบมากที่สุด คือ เวลาเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรน้อยเกินไป ครูผู้สอนมีความสามารถเฉพาะทาง ไม่สามารถสอนวิชาศิลปะกับชีวิตในส่วนเนื้อหาที่ไม่ถนัดและไม่ได้รับการนิเทศ ควรขยายวิทยาระหว่างดนตรี-นาฏศิลป์ จัดอบรมให้ความรู้เรื่องการผลิตและการใช้สื่อการสอน ควรปรับแนวทางการประเมินให้เหมาะสม

อิน จอง ปาร์ค (2538) ได้ศึกษาการเรียนการสอนวิชา “ศิลปะกับชีวิต” ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า

1. สภาพการเรียนการสอน

ครูส่วนใหญ่ใช้หนังสือหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 เป็นเอกสารหลักในการเขียนแผนการสอนโดยใช้จุดประสงค์เป็นหลักสำคัญอันดับแรกในการทำแผนการสอนและทำแผนการสอนร่วมกันในกลุ่มโรงเรียน วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่พอใช้ได้บ้างอย่างก็ล้ำสมัยครูผู้สอนคัดเลือกเนื้อหาจากคู่มือการใช้หลักสูตรวิชาศิลปะกับชีวิต เทคนิคการสอนส่วนใหญ่ใช้วิธีที่ให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง โดยครูแสดงเป็นตัวอย่าง และสื่อการสอนที่ใช้เป็นประจำ ได้แก่ รูปภาพ

2. ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการเรียนการสอนวิชาศิลปะกับชีวิต

จุดประสงค์วิชาศิลปะกับชีวิตที่กลุ่มโรงเรียนกำหนดไม่เหมาะสมกับสภาพผู้เรียนในแต่ละโรงเรียน ห้องเรียนศิลปะกับชีวิตมีสภาพไม่เหมาะสมในการจัดกิจกรรม สื่อการสอนมีไม่เพียงพอกับความต้องการเกณฑ์ ในการวัดผลไม่เหมาะสมกับสภาพที่เป็นจริงของผู้เรียน เนื่องจากครูผู้สอนไม่ได้กำหนดเกณฑ์เองส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยต่อการนำวิชาทัศนศิลป์มารวมกับดนตรีและนาฏศิลป์

3. การเสนอแนะทางที่เหมาะสม

ครูผู้สอนแต่ละรายวิชาร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นและกำหนดวัตถุประสงค์และเนื้อหา ตลอดจนพัฒนาและปรับปรุงตำราต่างๆ เอกสาร คู่มือ แบบฝึกหัดให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและนักเรียน ครูผู้สอนจะต้องได้รับการพัฒนาให้เข้าใจจุดประสงค์ของการเรียนการสอนวิชาศิลปะกับชีวิตอย่างชัดเจน และสามารถบูรณาการวิชาทัศนศิลป์กับดนตรีและนาฏศิลป์ ครูผู้สอนดำเนินการสอนโดยให้นักเรียนปฏิบัติจริงใช้วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นใช้กิจกรรมที่มีความหลากหลายเพื่อให้นักเรียนเกิดประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตประจำวัน

วิญญู ทรัพย์ประภา (2524, หน้า 124-132) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 วิชานาฏศิลป์ของโรงเรียนประถมศึกษา

สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน คนตรีและนาฏศิลป์ มีความคิดเห็นว่าการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์น้อยทุกเรื่อง คือในเรื่องการสร้าง ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร การปรับแผนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น การ จัดทำกำหนดการสอนและการจัดทำตารางสอน

การจัดปัจจัยและสภาพต่างๆ ภายในโรงเรียน เพื่อการใช้หลักสูตร ผู้บริหารโรงเรียน มีความคิดเห็นว่าการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์มาก ส่วนครูผู้สอนคนตรีและนาฏศิลป์ มีความคิดเห็น อยู่ในเกณฑ์น้อย ส่วนอาคารสถานที่ ทั้งผู้บริหารและครูผู้สอนคนตรีและนาฏศิลป์ มีความ คิดเห็นว่าการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์น้อย ด้านสื่อการเรียนการสอนและด้านความสัมพันธ์กับ ชุมชน ด้านวิชาการ ผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นว่าการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์น้อย ส่วน ครูผู้สอนคนตรี และนาฏศิลป์ มีความคิดเห็นอยู่ในเกณฑ์น้อยที่สุด

การสอนของครู มีการปฏิบัติอยู่ในระดับเกณฑ์มากในเรื่องการเตรียมตัวสอนของ ครูผู้สอนก่อนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนและการวัดและการประเมินผลมีการปฏิบัติ อยู่อยู่ในเกณฑ์น้อย ในเรื่องวิธีการสอนสำหรับในเรื่องกิจกรรมเสริมหลักสูตร ผู้บริหาร โรงเรียน ได้มีความคิดเห็นอยู่ในเกณฑ์น้อย

วิภาวดี ขงเจริญ (2525, หน้า 111) ศึกษาปัญหาการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนราษฎร์ในเขตการศึกษา 1 พบว่า การสอนคนตรีนาฏศิลป์ มีปัญหาในเรื่องการจัดหาหรือผลิตสื่อการเรียนจากเศษวัสดุในท้องถิ่นที่เหมาะสมตามเนื้อหา สอดคล้องตามจุดประสงค์ การใช้เทป เครื่องดนตรี รูปภาพ แผนภูมิ ฯลฯ ประกอบการสอน หรือการสาธิตของครูในระดับปานกลาง ในเรื่องการสอนให้ครบตามแผนการสอนภายในเวลา ที่กำหนด 120 คาบ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมตามความถนัด และความ สนใจของตนเอง การดัดแปลงกิจกรรมที่กำหนดตามแผนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพ ท้องถิ่นและสอดคล้องกับ จุดประสงค์มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย

บังอร พุ่มสะอาด (2527, หน้า 118) ศึกษาความคิดเห็นของครูประถมศึกษาปีที่ 1 ที่มี ต่อการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตร ครูมีความเข้าใจพอสมควร วิชาดนตรีและนาฏศิลป์ยากเกินความสามารถของนักเรียน ครูไม่ สามารถปฏิบัติได้เวลาเรียนมีน้อยไม่สามารถสอนได้ทัน ครูส่วนใหญ่มีปัญหาการสอนคนตรี และนาฏศิลป์ คือ ขาดอุปกรณ์การสอน นักเรียนขาดบอย และนักเรียนมีสติปัญญาแตกต่างกัน ครูขาดความเข้าใจเรื่องการประเมินผลตามหลักสูตรใหม่ ครูเสนอแนะว่าควรจัดการอบรมก่อน เปิดภาคเรียน

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระศิลปะโดยเฉพาะสาระดนตรี ซึ่งได้แก่ หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย พุทธศักราช 2545 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ศิลปะ ความหมายและคุณค่าทางศิลปะ แนวคิดความต้องการของ Maslow แนวคิดทางดนตรี พฤติกรรมและกิจกรรมสำหรับเด็กอายุ 9-11 ขวบ (ระดับ ป.4 –ป.6) เทคนิควิธีการสอน วิชาดนตรี สื่อการเรียนการสอน การวัดผล และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ปัจจัยเหล่านี้จะต้องมีความสอดคล้องกับนโยบาย วิสัยทัศน์ แผนพัฒนางานของสถานศึกษาทั้งระยะสั้นและระยะยาว ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารสถานศึกษา ด้านขวัญ กำลังใจ งบประมาณ อัตราค่าจ้าง วัสดุ อุปกรณ์ที่มีสภาพดี มีความทันสมัย ทางด้าน IT ครูผู้สอนมีการพัฒนาและแสวงหาความรู้ให้มากและกว้างไกลตลอดเวลา ให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ มีความรัก สามัคคี มีการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน มีสถานที่ เพียงพอ มีสื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ มีการวัดผลประเมินผลที่เที่ยงตรง เชื่อถือได้ และตรวจสอบอยู่เสมอ สิ่งเหล่านี้ มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนสาระดนตรีของโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย แผนกประถม เป็นอย่างยิ่ง